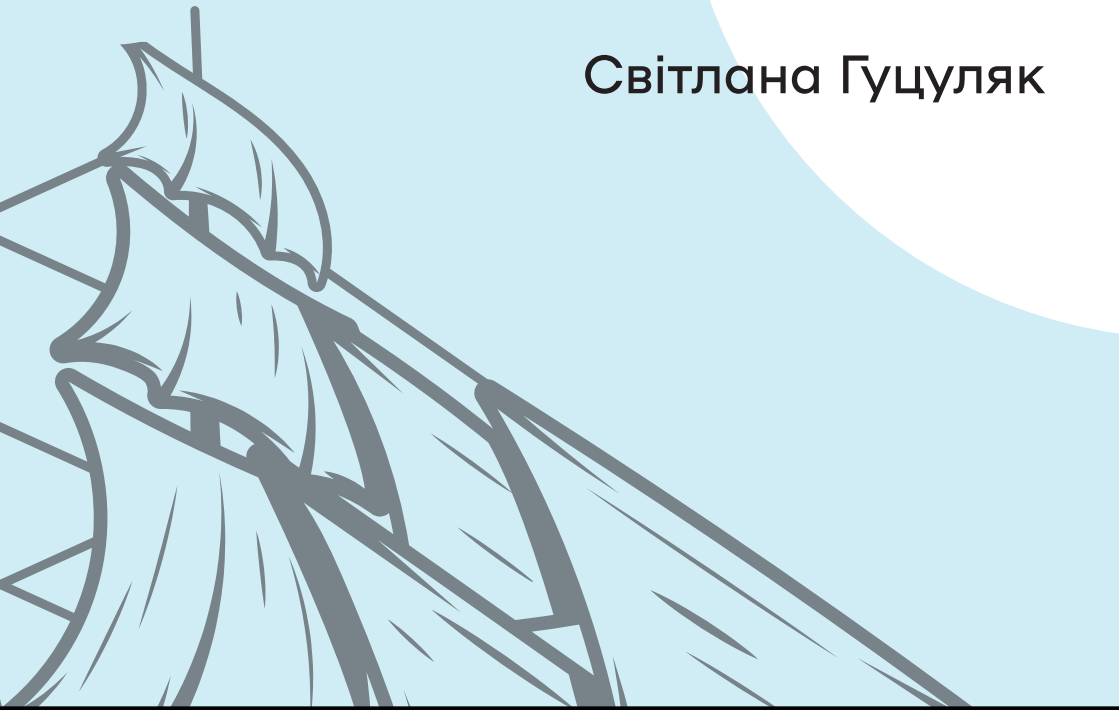

Світлана Гуцуляк

В	И	В	Ч	Е	Н	Н	Я		
Т	В	О	Р	Ч	О	С	Т	І	
Ю	Р	І	Я						
Я	Н	О	В	С	Ь	К	О	Г	О
В		Н	У	Ш					

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Світлана Гуцуляк

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО В НУШ

Навчально-методичний посібник

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2024

УДК 821.161.2:373.091.3](092)Яновський
Г-93

Рекомендовано Вченою радою філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(Протокол №13 від 19.06.2024)

Рецензент

Л. В. Маркуляк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури.

Г-93   **Гуцуляк С. І.** Вивчення творчості Юрія Яновського в НУШ : навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 72 с.

Посібник пропонує матеріали, які можуть бути використані для вивчення творчості Юрія Яновського в межах обов'язкових курсів «Історія української літератури (40 – 50-ті рр. XX ст.)» та «Історія української літератури (I половина XX ст.)», а також стануть у нагоді студентам при проведенні пробних уроків із відповідної тематики на практичних заняттях із «Методики викладання української літератури» й «Технологій викладання української літератури в ЗЗСО».

Для студентів III – V курсів філологічного факультету спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література) та 035 Філологія (українська мова та література).

УДК 821.161.2:373.091.3](092)Яновський

© Гуцуляк С. І., 2024

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ЗМІСТ

Вступні зауваги.....	4
«Прекрасний Ю. Я.»: як подавати / полюбити творчість Юрія Яновського в НУШ.....	6
Біографія Юрія Яновського	25
25 цікавих фактів про письменника.....	34
Зі спогадів про Юрія Яновського.....	38
Письменники й науковці – про творчість Юрія Яновського	42
Видання творів Юрія Яновського	47
Сучасні праці про Юрія Яновського	48
Завдання для формувального і підсумкового оцінювання учнів	53
Тематика для рефератів, презентацій, проєктів.....	59
Додатки	61
<i>Юрій Яновський. Присвята .....</i>	61
<i>Микола Бажан. Моєму другові Ю. Я. ....</i>	61
<i>Юрій Яновський. Остапу Вишні – в день LX-річчя.....</i>	63
<i>Наказ голови Правління ВУФКУ О. І. Шуба про звільнення Ю. І. Яновського з Одеської кінофабрики .....</i>	63
<i>Лист Ю. І. Яновського до президента ВАПЛІТЕ М. Г. Куліша в справі звільнення з Одеської кінофабрики .....</i>	64
<i>Лист Ю. Яновського до М. Хвильового .....</i>	66
<i>З листа до дружини .....</i>	70
<i>Коментарі до книжок: «Прекрасна Ут», «Кров землі», «Майстер корабля» та «Чотири шаблі» (уривки) .....</i>	71

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Студенти-філологи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича розглядають творчість Юрія Яновського в межах обов'язкових навчальних курсів «Історія української літератури (40–50-ті рр. ХХ ст.)» (спеціальність 035 Філологія (українська мова та література)) та «Історія української літератури (I половина ХХ ст.)» (спеціальність 014 Середня освіта (українська мова та література)). На практичних заняттях із «Методики викладання української літератури» й «Технологій викладання української літератури в ЗЗСО», що передбачають насамперед формування вміння застосовувати фахові знання у професійній діяльності, майбутні педагоги (та й нинішні, які поєднують роботу з навчанням за індивідуальним графіком) часто обирають для проведення пробних уроків в аудиторії теми, пов'язані з опрацюванням біографії та творчості Юрія Яновського.

Чим їх притягує Юрій Яновський? З одного боку, привабливий сам культурно-історичний контекст геніальних і трагічних 20–30-х років (ідеться про загальну тенденцію в суспільстві, що засвідчують не лише й не стільки наукові дослідження, скільки акценти видавничого ринку, низка музичних продуктів, кінопроекти тощо), а вже в ньому – постать письменника-інтелектуала світового масштабу, образ якого відчитуємо з художніх творів, автобіографій, спогадів, щоденникових записів, листів; привабливі історії особистих і творчих взаємин із митцями, драматичні історії кохання, дружби і зради, фізичного виживання, злетів і падінь.

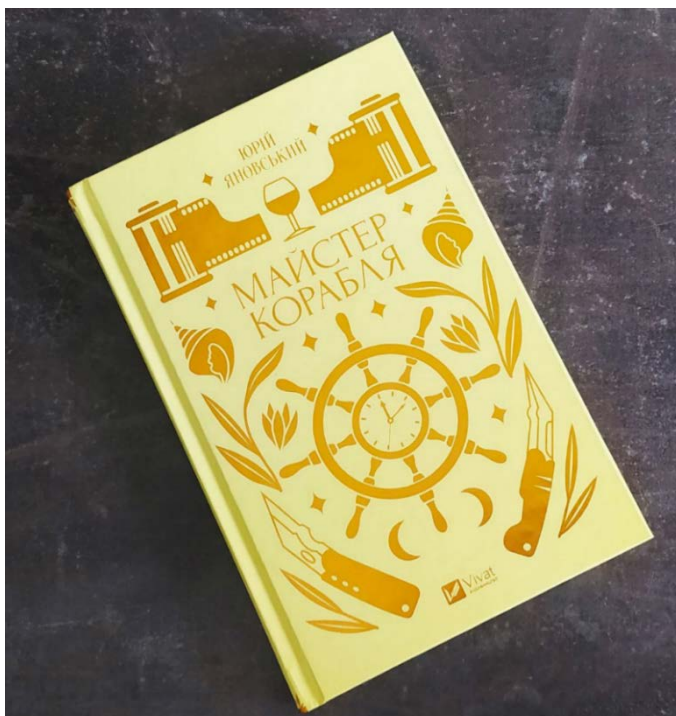
З іншого боку – дебютний і найкращий у доробку Юрія Яновського, новаторський у багатьох сенсах, художньо нескінченний роман «Майстер корабля» (1928), що спокушає випробувати на собі всю потугу й діапазон інструментів літературознавчого аналізу й водночас надає всьому, до чого торкається, ореол міфу з його дитинною красою і живучістю, має безцінний потенціал для читача-дослідника будь-якого штибу, зокрема й учасників освітнього процесу.

У цьому навчально-методичному виданні розроблено ключ (один із низки можливих ключів) до вивчення життєпису і творчості Юрія Яновського в закладах загальної середньої освіти з орієнтацією на концепцію нової української школи (вміщене тут дослідження «Прекрасний Ю. Я.»: як подавати / полюбити творчість Юрія Яновського в НУШ» раніше було опубліковане (з певними відмінностями) у вигляді однойменної статті (*Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. № 208. С. 128–135), а також успішно апробоване в лекційному форматі на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича в березні цього року), запропоновано матеріали, помічні для засвоєння теми (біографія, цікаві факти, основні видання творів письменника, список праць про нього, спогади, критичні відгуки й літературознавчі оцінки, в додатках – окремі вірші, документи, листи, уривки з «Коментарів до книжок...»), а також для формувального і підсумкового оцінювання (закриті тестові завдання, завдання з «зірочкою», тематика для рефератів, презентацій, проєктів).

Метою створення цього посібника є поглиблення й систематизація знань студентів про творчість Юрія Яновського, заохочення до її читання й аналізу та підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах нової української школи.

**«ПРЕКРАСНИЙ Ю. Я.»:
ЯК ПОДАВАТИ / ПОЛЮБИТИ
ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО В НУШ**

У чинній програмі з української літератури (рівень стандарту) для 10–11 класів передбачено три години на вивчення творчості Ю. Яновського, насамперед його архітвору «Майстер корабля», написаного в 1927–1928 роках, який витримав три прижиттєві видання (1928 р., 1930 р., 1931 р.), був включений у два п'ятитомники (у 50-х і 80-х), починаючи з 2020-х активно перевидається (1920 р. – «Знання», 1922 р. – «Кондор», 1923 р. – «Рабунт», «Фоліо», «Віхола»), а нещодавно вперше вийшов «без цензурних купюр і з невідомими фрагментами» [1, с. 4] у видавництві «Vivat» (Зображення 1).

Зображення 1

Оскільки до 2019 року роман у школі не розглядали, нині не доводиться «ламати» старі схеми аналізу, підлаштовуючись під сучасні вимоги. З іншого боку, перед учителем постає непросте завдання – практично одразу подавати твір у контексті викликів НУШ, а значить – минаючи етап багаторічної роботи над текстом із апробацією традиційних методів і технологій. То як це зробити?

В останні роки про роман «Майстер корабля» заговорили з новою силою і в свіжому форматі – мовою подкастів, аудіокниг, відеороликів із переказом змісту й обговоренням, буктрейлерів, дописів у соцмережах тощо, в більшості з яких простежується зорієнтованість на широке коло учасників освітнього процесу. Поміж вужче спрямованими матеріалами, а саме – такими, що мають методичну цінність для вчителя, переважає «готовий» продукт, зокрема конспекти уроків. Натомість «кухню», тобто логіку процесу їх створення, допомагають з'ясувати нечисленні публікації (як-от «Нові твори в ЗНО – 2020: як це читати без брому, словника та з задоволенням» Тетяни Петренко чи «Урок про витоки «українського Голлівуду»: досліджуємо роман «Майстер корабля» Юрія Яновського» Катерини Молодик тощо).

Якщо згадувати ключові тези дискусії про реформування освіти, то, вочевидь, варто погодитися з літературознавцем В. Микитюком, який, до слова, сприйняв «корекцію вивчення творчості [...] Ю. Яновського» і який, своєю чергою, погодився з письменником С. Жаданом, що загалом справа не в літературі, а в тому, як її подавати [2]. (Ця думка могла б підсилити дещо непереконливий «захист» роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» в Пояснювальній записці до згаданої програми.) Але у випадку з «Майстром корабля» справа і в літературі також, бо йдеться про твір, що дивовижно корелює з пріоритетами нової освітньої концепції, серед яких – ціннісне виховання особистості та її культурна грамотність.

Чому він нині такий популярний? Може, тому, що «нам нарешті комфортно у своїй літературі та своїй культурі» [3]. А може, ми нарешті почули письменника, який у дуже іронічному творі дуже серйозно говорить про важливі речі. Бо щойно тепер одне з найвідоміших патетичних «одкровенень» роману (показово,

що якраз у цьому місці автор не дбає про «зрівноваженість патетики іронією» [4, с. 310]) – про «культуру нації», про те, як оповідач «їй присвятив сталеву шпагу і за неї підставляв під мечі важкий щит», «всім [...] з гордістю дивився в вічі, боронячи [її. – С. Г.] життя й честь» [5, т. 2, с. 29] – вийшло зі сфери абстрактного.

Чи відчувають це учні? Варто запитати в них і запросити на онлайн-платформу Google Arts & Culture, щоб віртуально прогулятися найкращими картинними галереями світу (можна знайти роботи Ван Гога, на одну з яких у «Майстрі корабля» вміщено рецензію, й поміркувати про вплив творчої манери митця на Ю. Яновського, про т. зв. «ефект калейдоскопу» [6, с. 11]: вочевидь, слова одного з персонажів роману, Генрі, сина То-Ма-Кі й письменника за фахом – «я вибираю художника Ван-Гога» [5, т. 2, с. 141] – є «зізнанням» самого автора, своєрідним «оголенням прийому»), або згенерувати листівку з допомогою ШІ (хай О. Довженко напише Ю. Яновському, Ю. Яновський – дружині (*Зображення 2*), Тайах – То-Ма-Кі), або зіграти на обраному музичному інструменті (хтось точно зголоситься створити саундтрек до фільму про море) тощо. В кінці 2023 року на платформі запустили актуальний проект, присвячений збереженню українського мис-тецтва й культури, «Ukraine is here» («Україна поруч»), тож чому б не спробувати дослідити, як тут представлені міста (і місця), близькі Ю. Яновському: Кропивницький, Харків, Одеса (*Зображення 3*), Київ та інші?

Творчість Ю. Яновського надається до того, щоби прочитувати її щоразу по-іншому, залежно від контексту – історичного, культурного тощо. Приміром, сьогодні особливої актуальності, навіть щемності, набуває стаття Л. Гижі «Ідея повернення на Батьківщину в неоромантичних творах Ю. Яновського та Д. Конрада» (2008), в якій «значну увагу приділено думці про те, що український письменник через ідеологічні обмеження свого часу змушений був приховувати справжній смисл свого нарративу, який полягав в утвердженні національної ідеї шляхом наближення до Боголюдини» [7, с. 167].

Зображення 2

Одеса

Зображення 3

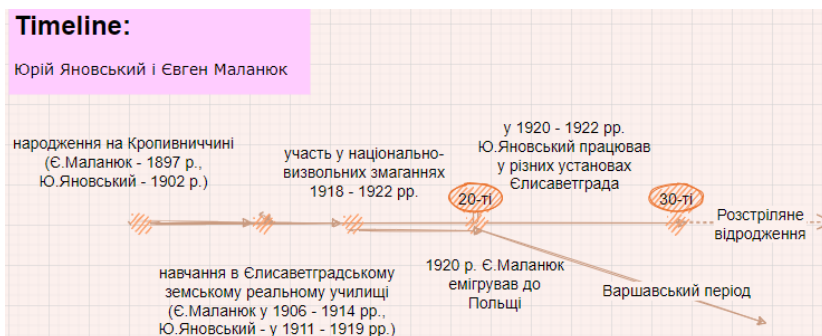
Назва розвідки передає два (як мінімум) суголосні нашому часові месиджі, причому від обох авторів – письменника й науковиці. Другий, менш явний, – про імплементованість українського культурного простору в світовий (до слова, в порівняльному аспекті творчість Ю. Яновського розглядали М. Бажан, Р. Мовчан, М. Ласло-Куцук, В. Панченко та інші; Л. Гижа написала дисертацію про Ю. Яновського й Д. Конрада). Щодо першого, то, звісно, ті, хто вводив «Майстра корабля» у шкільну програму, зробили крок на випередження, хоч і не могли

знати, що «ідея повернення на Батьківщину», яка в 90-х – на початку 2000-х болісно відгукувалася українцям у зв'язку з темою заробітчанства, незабаром знову стане надважливою, дражливою, дискусійною (одна з персонажок Ю. Яновського говорить (чи нею говорить біль від утрати коханого) так: «Повертатися на батьківщину боляче, бо він загубив мене. Чи не можна зовсім відмінити всі батьківщини? Щоб випекти залізом той біль і поробити веселими людей по світі? Я думаю, що не треба пускати назад тих, що зрадили раз своїм братам» [5, т. 2, с. 102]).

Варто порозмірковувати не лише над актуальністю (яка на поверхні) ідеї, а й над тим, чому вона була в роботі в автора у 20-х роках ХХ століття (якщо йти шляхом моделювання інтерв'ю з письменником, стане в нагоді ваплітянська анкета Ю. Яновського). Один із продуктивних векторів розгляду цього питання – ідея повернення на Батьківщину як «принциповий чинник неоромантичного ідеалу» [7, с.175] – веде до пригадування й поглиблення відомостей із теорії літератури, а також до розмови про синкретизм роману на стильовому рівні. Інший вектор спонукає залучити міжпредметні зв'язки, а саме – активізувати знання учнів з історії про поразку національно-визвольних змагань 1917-1922 років і вимушену еміграцію її учасників. Нехай явище «празької школи», з яким одинадцятикласники детальніше ознайомляться пізніше, але яке не можна оминати в цьому дискурсі, зрезонує для них із сучасністю через поезію Н. Лівичької-Холодної «Сон» чи Є. Маланюка – «Під чужим небом».

Раціональний (математичний) спосіб опрацювання проблеми підкреслить трагізм і трагічну необхідність розщеплення українського літературного процесу ХХ століття (для початку – на прикладі біографій Ю. Яновського і Є. Маланюка): перша позначка на виконаній у PowerPoint, Canva чи MindOnMap хронологічній прямій (*Зображення 4*) – народження (з різницею в якихось п'ять років) на зламі століть на Кропивниччині; друга – навчання в Єлисаветградському земському реальному училищі; на третій – участь у національно-визвольній боротьбі, що для Ю. Яновського, на відміну від воїна Армії УНР Є. Маланюка, можливо, обмежилася участю в антибільшовицькому Народному

повстанні 1918 року в Єлисаветграді як члена санітарної дружини (звідси й основа для повісті «Байгород» [8, с. 142]) – вона починає двоїтися; на четвертій – еміграція Є. Маланюка у 1920-му – прямі остаточно розходяться; а в 30-х – принаймні одна з них стає штрих-пунктирною, що зафіксовано записом у щоденнику Ю. Яновського від 12 липня 1933 року: «З недавнього часу почуваю, що переді мною і моєю генерацією нікого нема – з тих, хто відповідає за літературу. Ми на передній лінії стали...» [5, т. 5, с. 262] (засновуючись на матеріалі попередньої теми, присвяченій творчості Миколи Хвильового, учні здатні самостійно «розшифрувати» зміст нотатки).

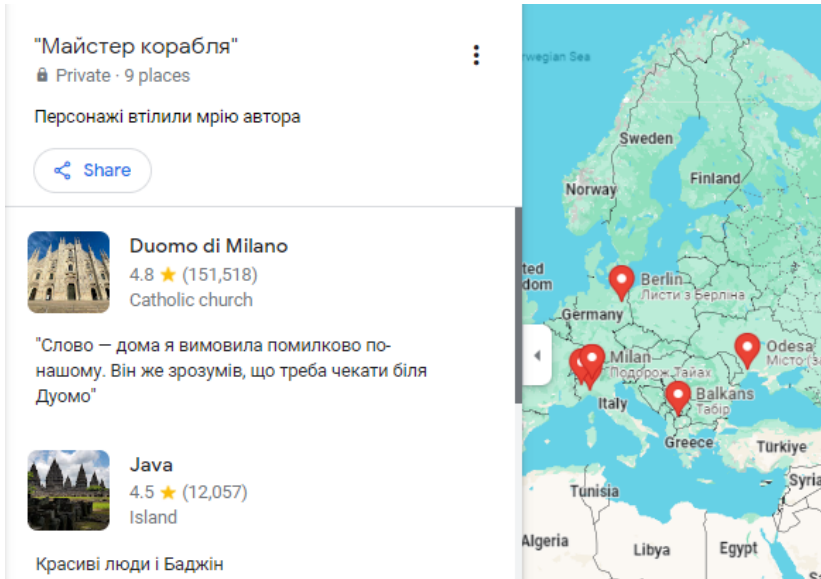
Зображення 4

Чи зіллються ці прямі докупи хоч коли-небудь, повертаючи яскравість кольору, силу натиску? Пишучи про пізнє відкриття емігрантами української літератури 20-х, Юрій Шерех констатував, що «Майстер корабля» «не йде» [9, с. 46], тобто не продається, а значить – не цікавить масового читача (чому? як продають / продати роман зараз? – застосуйте «мозковий штурм» для генерування ідей щодо співпраці з видавництвом, оформлення, анотації, рекламної кампанії тощо). Після обговорення послухайте, як на початку 60-х в Українській Вільній Академії Наук у США Є. Маланюк читає уривки з роману Ю. Яновського «Вершники» (записи на ютуб-сторінці літературознавиці Т. Скрипки). Коли в 1954-му Ю. Яновського не стало, його заоканний земляк написав проникливий некролог із теплими

спогадами про пору навчання в училищі та врочистою «коронацією» того, хто «відкрив і завоював нам море» [10, с. 13], – Юрія Третього (Юрієм Першим названо Дарагана, Другим – Липу), засвідчуючи цінність постаті письменника для себе й для всієї української літератури. Це був також своєрідний акт повернення на Батьківщину, причому і Є. Маланюка – з Нью-Йорка, і Ю. Яновського – з абсурдної реальності, в якій його найкращі твори таврувалися за націоналізм, біологізм, індивідуалізм тощо, а «запопадливі» речі здобувалися на премію, рятуючи письменника від злиднів.

«Майже водночас із Євгеном Маланюком, який писав свій некролог у Нью-Йорку, в «білокам'яній» Москві прощався з другом «почесний» вигнанець з України Олександр Довженко» [11, с. 16], – акценти, зроблені світлої пам'яті В. Панченком, чи не найвідданішим сучасним дослідником творчості Ю. Яновського, спонукають відредувати нашу часову пряму, щоб на прикладі долі О. Довженка (прокладаємо місток до одного з наступних занять) оприявнити явище «контрольованої» еміграції: низка спільних із Ю. Яновським історій у хронотопі харківських і одеських 20-х (про те, скільки з них відображено в романі, розповідь заздалегідь створена «спеціальна пошукова команда», якій також належить висновкувати про автобіографізм твору), а з середини 30-х – розходження шляхів, принаймні географічне (бо спогади доводять, що митці продовжували підтримувати стосунки), у зв'язку з виїздом О. Довженка з України. Чи могло воно (розходження) відбутися раніше?

Сумнів (зауважте, що «навіть часто до манірности бадьористий Яновський знав сумніви» [9, с. 95]) має активізувати критичне мислення учнів для виконання запропонованого вчителем завдання провести паралелі (насамперед – в аспекті тієї ж ідеї повернення на Батьківщину) між романом Ю. Яновського «Майстер корабля» і кінофільмом О. Довженка «Звенигора» (передбачено попередній перегляд стрічки або її фрагменту), які вийшли приблизно в один час і здобули визнання для своїх авторів.

Зображення 5

Ю. Яновський зображує чудовий, хоч і небезпечний та не безгрішний, світ (відкритість географічного простору роману продемонструє карта в Google Maps (Зображення 5) із маркуванням тих місць, незрідка екзотичних, де побували персонажі, а вмотивованість учнів зростає, якщо попросити їх позначити власні тревел-мрії та прикріпити посилання на віртуальну дошку) і, зокрема, чудову Європу (до того ж, значиму не лише в загальнокультурному, а й в особистому вимірі, що, зрештою, не випадково переплітаються: під час туристичної подорожі Італією Тайах захоплюється молодим чуттєвим іноземцем, що цікавиться історією італійського мистецтва). На тлі спокус далеких країв ностальгія персонажів за Батьківщиною, складний, ризикований і жертвний шлях повернення до неї вражають і зворушують. Тим цікавіше простежити, що образ Батьківщини тут не традиційно одновимірний: бо є німецький полонений, який кидає кохану-українку, щоби дістатися додому, де буде ув'язнений, є хазяїн трамбака, для якого дім – це море, є Тайах з її думками про Богдана, що переходять у своєрідну

молитву: «Треба додому вертатися. Треба додому вертатися. Додому вертатися» [5, т. 2, с. 90].

Автор книги «З берегів зачарованої Десни» (1964) О. Грищенко згадував: «Яновський був у захопленні від Довженка, а Довженко від Яновського. Під враженням від перших прозових творів Яновського Сашко сказав мені: «За Яновським велике майбутнє». А іншого разу, переглянувши «Звенигору», Яновський кинув мені такі слова: «За Довженком велике майбуття» [12]. Ю. Яновський написав доброзичливий, із визнанням таланту, з теплотою дружби (варто розглянути ідею вивчення біографії письменника й мистецького тла епохи крізь призму перехрещених історій дружніх стосунків Ю. Яновського, О. Довженка й М. Бажана), відгук-есе на «Звенигору», хоч загалом письменники, на відміну від кінокритиків, «не прийняли фільм через його концепцію, що гротескно подає борців за незалежність України від більшовиків як приречених» [13]. «Звенигора» демонструє карикатурні образи Заходу, байдужого до долі України й ласого до кривавих видовищ, і націоналіста Павла, що, опинившись в еміграції, одурює європейську публіку та здобуває гроші на диверсійну діяльність, задля якої й повертається додому. Зрозуміло, що ідеологічні перекручення тут мають драматичний підтекст з огляду й на те, що О. Довженко тримався антибільшовицьких переконань у пору визвольних змагань, і на те, що співавтором першого варіанту сценарію «Звенигори» був отаман УНР Юрій Тютюнник (Юрко Юртик), розповіді якого, до слова, склали основу «Чотирьох шабель» Ю. Яновського (В. Панченко назвав цей роман «найголовнішим твором» [12] сценариста Юртика).

А як щодо політичної (не)заангажованості «Майстра корабля» (розгляньте, зокрема, образ «збезпрапорених солдат, які не сміють піднести над собою стяг зрадженої батьківщини» [5, т. 2, с. 65]: чи справді вони нагадують «євреїв, колишніх рабів, обраних Богом людей, яких вів через пустелю Мойсей» [7, с. 174]?)? Поміркуйте про потенціал літератури й кіно як ідеологічних інструментів, а також про їхні можливості з погляду оборони перед ідеологічним тиском (прокоментуйте думку Юрія Шереха: «Читачі давно знають, що мистецтво і твір кінчаються в

передостанніх строфах. Цього не знають радянські цензори. Але що з того, що вони визнають це? Будуть пильнувати передостанніх строф? Тоді читачі кидатимуть читання на третій з кінця» [9, с. 168]).

І О. Довженко (якому присвячено нарис Ю. Яновського «Історія майстра», образ якого, крім як у «Майстрі корабля», з'являється в новелі «В листопаді», повісті «Байгород», публіцистичній книзі «Голлівуд на березі Чорного моря»), і його стрічки бачаться асоціативними точками на ментальній карті (скористайтеся Coggle або MindMeister) «“Майстер корабля” і кіно» (Зображення 6). Головні гілки можуть вести до об'ємних понять «кінороман» (із подальшим розгалуженням: кінематографічне мислення, руйнування жанрового канону роману, екранізація роману «Вершники», кадровість, динамізм оповіді, робота зі світлом, часово-просторова монтажність «Майстра корабля» тощо) і «роман про кіно» (ВУФКУ, Одеська кінофабрика, звільнення за «абсолютне незнання кінематографії» [14], кіносценарії, нариси про кіно, детальний і захопливий опис процесу створення кіно в «Майстрі корабля», роман «Танжер» І. Козленка тощо).

Зображення 6

Літературознавець Г. Ключек пов'язує кінематографічність із рівнем художнього тексту (тим виразніша, чим вищий), зазначає, що «одним із найулюбленіших видів роботи на уроках літератури для середніх і старших класів є переклад літературних текстів на кіномову у формі створення кіносценаріїв із зазначенням кадрування та монтажу» [15], вказує на важливість кіноосвіченості. Промоніторивши й поглибивши знання учнів у сфері сучасного українського кінематографу (кому б довірили написати сценарій до «Майстра корабля» / хто буде режисером / кого бачать у головних ролях?), запропонуйте їм взяти участь у командному проєкті зі створення готового кінопродукту (наприклад, трейлера або тизера до фільму чи серіалу), де знадобляться не лише кіносценаристи, а й режисери та їхні помічники, оператори, актори, продюсери, композитори тощо.

Зображення 7

Як альтернативний варіант, розгляньте створення коміксу за мотивами роману в Canva чи Write Comics (Зображення 7). Зіграйте в лотерею зі «сліпим» вибором різновиду коміксу: супергеройський, романтичний, пригодницький, детективний

тощо – яка підведе до висновку про жанрову поліфонію «Майстра корабля». Надихнути на цю роботу, а водночас і занурити в кіноатмосферу допоможе комікс Е. Росса «Кіношно. Графічна мандрівка світом кіно» (скористайтеся Windows Movie Maker, InShot або Movavi для ознайомлення старшокласників із книгою у форматі буктрейлера).

Як роман про кіно, «Майстер корабля» потребує зіставлення з останнім незавершеним романом Ф. С. Фіцджеральда «Кохання останнього магната» (хоча контекст може бути й ширшим: приміром, це чудова нагода поговорити про проблему «втраченого покоління» і її мистецьке осмислення (зокрема в «Чотирьох шаблях» Ю. Яновського)), яке, разом із численними паралелями між тематичними, образними й жанровими знахідками, виявить хронологічну першість твору українського автора. Ю. Яновський багато в чому був свідомим першопрохідцем, ось показова цитата до його уявного профіля в соцмережі (а які з думок, висловлених у «Майстрі корабля», учні б обрали для своїх сторінок? – філософічність, афористичність мови письменника заохочує читати неквапом, із олівцем): «Треба засвоїти раз назавжди, що, стоячи на місці, людина рухається назад. Завше відчувати на щоках вітер шляхів. Бачити попереду просторінь. Не думати, потрапивши в пісок, що за піском немає трави» [5, т. 2, с. 141].

«Майстер корабля» – сміливий новаторський роман (цілком у дусі експериментальної прози 20-х, про яку можна пригадати шляхом парної роботи зі встановлення зв'язків між автором і твором або ж – складніше – між окремими авторами чи окремими творами), в якому й персонажі, й автор порушують певні правила, що, поза сумнівами, здатний стати випробуванням для шкільних «паспортів» (бо не надається до «шухлядних» тверджень і «зазубрювань»: приміром, який це роман – інтелектуальний, філософський, любовний, кримінальний, детективний чи пригодницький; а зі стильового боку – романтичний, неоромантичний, експресіоністський чи реалістичний; зрештою, чому роман, а не мемуари або поема в прозі?), але й магнітом для молоді.

Ю. Яновський руйнує жанровий канон роману, глибоко освоєє тему кіно й моря, заперечує традиційну метафорику, грається зі словом, з часом, із читачем, не має кордонів ні по горизонталі, ні по вертикалі. Його персонажі живуть легко, наспівно, не торкаючись землі. А посиденьки вдома, біля вогню, – хіба для того, щоб загадувати загадки в стилі Шерлока Холмса (інтертекст твору обов'язковий для обговорення: починаючи від біблійних алюзій і до визнаних в автобіографіях улюбленців – Р. Кіплінга, Д. Конрада, Д. Лондона, А. Франса та інших): наприклад, що приховує фігурка Будди, або хто поранив Богдана й То-Ма-Кі, або – найзаплутаніша, але під силу, якщо скористатися технікою «повільного читання» – з ким залишилася Тайах?

Здається, Ю. Яновський, який прагнув діалогу з прийдешніми поколіннями (це ж і його творча доля поміж тими «зернами», «що ніколи не були теперішнім, що належать минулому, але нездійсненому минулому, що пропустили свої терміни, а все таки тягнуться до майбутнього і тим майбутнім хочуть бути. Українська література Харкова й Києва двадцятих років належить до цієї країни поза часом і простором, країни, що народилася і не жила, похована, але не вмерла» [9, с. 43]), мав на меті водночас і сформувати, і «завоювати» нового читача, передбачив низку проблем сучасної освіти: звідси композиційна фрагментарність оповіді – як відповідь на ««кліпове» сприйняття подій» [16], кінематографічність – як облагородження «агресивної візуальності» навколишнього середовища» [16], пригодницький сюжет, харизматичні персонажі, любовний багатокутник з інтригою – як вакцина від читання твору похапцем, від скороченого читання. Ю. Яновський умів і любив передбачати майбутнє, інша справа, що не дожив до нього, не апробував ту життєву модель, за рисами загальними дуже правдоподібну, досягну, яку зобразив у «Майстрі корабля».

Один із варіантів вивчення біографії письменника – через порівняння з оповідачем. На відміну від То-Ма-Кі, він не дожив до 70-ти, не мав дітей і навряд чи міг би сказати про себе: «Я тепер дуже поважна людина, і до моїх послуг завжди ціла фільмотека країни» [5, т. 2, с. 8]. Той фізичний біль, який відчував літній То-Ма-Кі («Дожити до глибокої старості я раджу всім. Тільки не несіть

із собою недуг» [5, т. 2, с. 11]), переслідуватиме Ю. Яновського замолоду.

Чи потрібні учням історії про хвороби письменника? Мабуть, так, якщо йдеться про спосіб простежити їх як творчий матеріал або зрушити бронзовий пам'ятник. Але часто (підслухано в студентському середовищі) в цьому місці щось іде не так. Бо що найбільше запам'ятовується з життєпису Лесі Українки? Хвороба в обрамленні концептів страждання й переборювання. А як щодо Івана Франка? Тут уже на передньому плані – три кохання (хоч, кажуть, їх було не три), а не відоме фото з Криворівні з вигнутими кистями. Судячи з розробок уроків за творчістю Ю. Яновського, вчителі незрідка цитують слова самого письменника з листа до О. Довженка: «Якби мене доля позбавила не половини шлунка, а руки, я й тоді писав би, як пишу – співав би» [17]. Що ж, принаймні заповідається на розмову про ліризм як одну зі стильових домінант письма Ю. Яновського.

У романтичних історій потенціал, здається, ширший: акторка Юлія Солнцева – це, звичайно, про О. Довженка; дружина Тамара Жевченко, також акторка – не лише про етикет подружнього спілкування, а й про театр, про батька Георгія Жевченка, архієпископа Української автокефальної церкви, що загинув у концтаборі, й вітчима, українського письменника Аркадія Любченка; Марія Бегам, дружина Григорія Гричера – про Тайах, Богдана і віднайдену фігурку Будди; балерина Іда Пензо – про Тайах (вивчаючи образний рівень роману, персонажів із їхніми прототипами можна з'єднати в LearningApps (*Зображення 8*) або ж створити мотиватор чи мем за допомогою iLoveIMG (*Зображення 9*)) і про ще одне понівечене радянською системою життя, яке з полону забуття вихопив кінознавець Г. Островський (його ґрунтовна розвідка «Все, що залишилось... Або авторський спогад про ліричний роман» – унікальний матеріал для вивчення документальної основи твору – згодиться тим, хто глибоко цікавиться літературою (учасникам олімпіад, слухачам МАН), і поціновувачам детективів зокрема.

Зображення 8

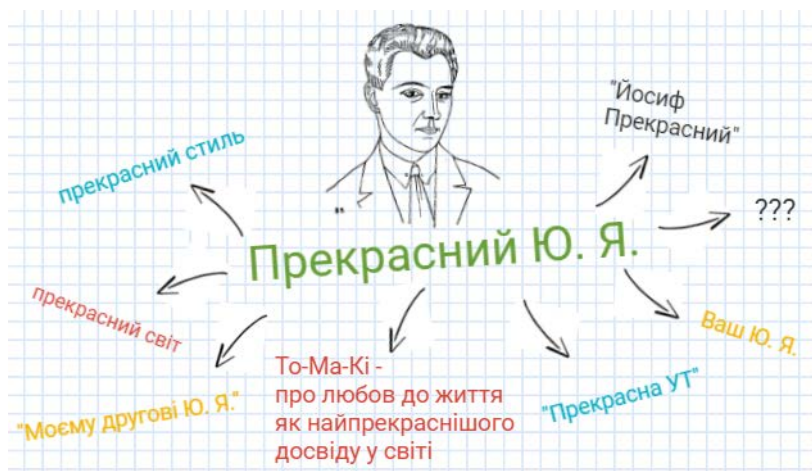
Зображення 9

Проте є в життєписі Ю. Яновського стовідсоткова «зачіпка», подія з неминучим відгуком у молодих людей на порозі професійного шляху – це майже неймовірна історія швидкого успіху, відображена в романі: у 20 із лишком років його, письменника-початківця з дебютною книгою новел «Мамутові бивні» та незакінченою технічною освітою за плечима, призначили художнім редактором великої кінофабрики. Поцікавтеся, чи знають учні подібні кейси з життя письменників, акторів, бізнесменів, чи завжди успіх тривалий, що може стати на заваді? – й актуалізуйте їхні знання з біології, зокрема про проблему шкідливих звичок.

А що могло статися з Ю. Яновським, який у кінці 40-х мусив спродувати свої книги (хай учні попрацюють над навичками сторітелінгу)? Запропонуйте охочим підготувати презентацію (серед популярних програм для створення – Piktochart і GoogleSlides) про книжкову колекцію – а це 2958 примірників – Ю. Яновського, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Приблизно третину книг можна побачити в меморіальному кабінеті Ю. Яновського, відкритому в 1975 р., «де все розташовано, як за життя письменника: фотографії рідних, макет вітрильника, чудові картини, дерев'яні меблі, сувенірна кераміка, раритетні видання» [18]. Відкриття письменника як естета, який цінував красиві речі й облаштовував ними особистий простір (у нарисі з промовистою назвою «Майстер залізної троянди» М. Бажан пригадує, як вони з Ю. Яновським «привчалися цінити досконало зроблені речі» [19] під час довгих мандрівок вулицями Києва разом зі знавцем київської старовини В. Кричевським, Професором із «Майстра корабля», автором обкладинки до першого видання роману), важливе для відкриття «Майстра корабля» як виняткового в українській літературі художнього тексту про рукотворну красу [20]. Продовжуючи пообразний аналіз роману, відчитайте символіку «рукотворних» образів – насамперед корабля й майстра корабля, простежте, як вони взаємодіють із красою (чи некрасою?) «нерукотворною» – морем, зверніть увагу, що автор переосмислює традиційну метафорику моря.

Ю. Яновський, як і заповідає НУШ, але задовго до неї, не любив штампів. Тож і урок про його творчість варто почати не з того, який сьогодні настрої, а з того – який вітер. Письменник добре знався на вітрах. Він багато на чому знався, знав щось, а не про щось, водночас попереджаючи читача через свого То-Ма-Кі: «Я знаю більше, ніж скажу» [5, т. 2, с. 18]. Чи треба ідентифікувати цю таємничість, загадку, приправлену іронією, як літературу з «подвійним дном»? У кінці заняття учні вже зможуть відповісти на запитання обґрунтовано, а також «виростити» асоціативний кущ навколо формулювання «прекрасний Ю. Я.» (*Зображення 10*). На домашнє завдання запропонуйте творчу роботу на вибір: описати будь-який процес, на якому добре

розуміються, в стилі Ю. Яновського; або створити візію себе нинішніх із погляду майбутнього.

Зображення 10

Як і творчість Ю. Яновського, тема її вивчення у школі – невичерпна, принаймні такою вона бачиться нині, на тлі недостатньої розробленості. Запропонувавши можливу стратегію опрацювання зазначеного матеріалу в умовах нової української школи (а саме – поліаспектний, у формі неперервного асоціативного ланцюга аналіз, із урахуванням культурно-історичного контексту епохи письменника й сучасних подій, із залученням інтерактивних та інформаційних технологій), ми лише окреслили широке поле для подальших досліджень.

Література

1. Яновський Ю. Майстер корабля / упоряд., передм., прим. Я. Цимбал. Харків: Віват, 2024. 304 с.
2. Микитюк В. Лектура і культура. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/98192> (дата звернення: 10.01.24).
3. Гусейнова О. Наші великі – Осип Турянський, Марко Вовчок та Ольга Кобилянська | Книгосховище. *Суспільне Культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/518117-nasi-veliki->

osip-turanskij-markovovcok-ta-olga-kobilanska-knigoshovise/ (дата звернення: 10.01.24).

4. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. 344 с.

5. Яновський Ю. Твори: в 5-ти т. Київ: Дніпро, 1982–1983.

6. Журенко О. Модерні тенденції української романістики 20-х років ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2003. 20 с.

7. Гижа Л. Ідея повернення на Батьківщину в неоромантичних творах Ю. Яновського та Д. Конрада. *Волинь філологічна : текст і контекст*. Вип. 6. Ч.1. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 167 – 176.

8. Митрофаненко Ю. Аксиологічний контекст історичної прози Юрія Яновського: традиції трактування та інновації осмислення. *Літопис Волині*. 2023. Чис. 28. С. 141 – 146.

9. Шерех Ю. Не для дітей: літературно-критичні статті і есеї / вступ. стаття Ю. Шевельова. Нью-Йорк: Пролог, 1964. 415 с. *Diasporiana.org.ua*. URL : <https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/7116-shereh-yu-ne-dlya-ditey-literaturno-kritichni-statti-y-eseyi/> (дата звернення: 10.01.24).

10. Маланюк Є. Юрій Яновський. *Слисавет*. 1992. 19 серпня. № 2. С. 11-18.

11. Панченко В. «Я теж жив...». *Майстер корабля: до 120-річчя від дня народження Юрія Яновського*: біобібліографічний покажчик / Обласна наук. бібліотека ім. Д. І. Чижевського; уклад. О. Нельга Н. Пивовар. Кропивницький. 2022. С. 14 – 16.

12. Панченко В. «Голлівуд» на березі Чорного моря. *Український тиждень*. 14 вересня 2019. URL : <https://tyzhden.ua/History/235158> (дата звернення: 10.01.24).

13. Брюховецька Л. «Звенигора»: оволодіння історичним часом. *Magisterium*. 2015. Вип. 61. С. 3-19.

14. Юрій Яновський (1902-1954). *ВУФКУ*. URL : <https://vufku.org/names/iurij-ianovskyj/> (дата звернення: 10.01.24).

15. Ключек Г. Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування. *Освіта.ua*. URL : <https://osvita.ua/school/reform/54444/> (дата звернення: 10.01.24).

16. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи (рівень стандарту) / Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко, Д. І. Дроздовський, Л. Т. Коваленко, А. М. Фасоля, В. І. Цимбалюк URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.01.24).

17. Урок на тему: «Юрій Яновський. Творча біографія митця. Романтичність світовідчуття» / У. Барняк. *На Урок*. URL : <https://naurok.com.ua/urok-na-temu-yuriy-yanovskiy-tvorcha-biografiya-mitcya-romantichnist-svitovidchuttya-221407.html> (дата звернення: 10.01.24).

18. Резнік І. Інформаційна цінність книжкової колекції Юрія Яновського у ЦДАМЛМ України: доповідь. *Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями»*. URL : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1366> (дата звернення: 10.01.24).

19. Бажан М. Майстер залізної троянди. *Чтиво*. URL : https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FBazhan%2Fmaister_zaliznoi_troyandy.txt (дата звернення: 10.01.24).

20. Україна завойовує моря: «Майстер корабля» Юрія Яновського. *Шалені авторки*. 2023. 2 серп. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=aIKFApAx4S8> (дата звернення: 10.01.24).

БІОГРАФІЯ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

«У мене така непристойно куца біографія, – поскаржився якимось напівжартома серед друзів Яновський, – що, мабуть, ніхто не погодиться бути моїм біографом. Ну що він напише про мене, отой горе-біограф?» «Яновський Ю. І. народився 1902 року на півдні України. Трохи повчився, а потім все писав і писав... Ну ще й дата смерті, звичайно...»
(зі спогадів І. Муратова).

***

У доробку письменника – сім десятків новел та оповідань, поезії, повість, чотири романи, сім п'єс, кіносценарії, публіцистика. Найкращі його твори перекладалися французькою, італійською, польською, болгарською та іншими мовами.

***

27 серпня 1902 р. – Юрій Яновський народився в селі Майєрове Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині – село Нечаївка Компаніївського району Кіровоградської області) у родині Івана Миколайовича та Марії Мусіївни.

Дід Ю. Яновського Микола Яновський (його вважають одним із прототипів образу прадіда Данила з новели «Дитинство» – чи не найпоетичнішого розділу роману в новелах «Вершники») належав до козацької старшини та отримав дворянський титул після скасування Запорізької Січі. Однак, не підтвердивши титулу під час чергового перепису населення, за документами став «єлисаветградським міщанином». Цікаво, що в переробленому виданні «Запорожця за Дунаєм», подарованому Ю. Яновському Остапом Вишню, є такий напис: «Нащадкові лицарів запорізьких Юрію Яновському від «настоящего» козарлюги з любовію. Остап Вишня. 16. V. 32 р. Харків».

Син Миколи й Меланії Іван одружився з донькою багатого селянина Мусія Здорика із села Куцівка (нині – Новгородківської селищної громади Кропивницького району Кіровоградської області),

яка, крім дворічної шкільної освіти, здобула чотирирічну – в Чигиринському жіночому монастирі. У низці джерел зазначається, що Марія Яновська віддала на цей монастир гроші (Сталінська премія), отримані після смерті сина-письменника. Вона прожила 94 роки, в літньому віці перебралася до дочки Олени в Ірпінь. Олена згадувала, що мати дуже любила книги, через що часто недосипала, читала їх дітям, обговорювала, була чудовою оповідачкою, поезію Т. Шевченка знала напам'ять. Батько був малограмотним, працював на землі, на заводі сільськогосподарських машин, на господарському дворі і в конторі.

Юрій був первістком у своїх батьків (після нього народилося ще восьмеро дітей, але більшість померли в дитинстві й замолоду). При хрещенні священник Єфрем Ставинський дав хлопчику ім'я Григорій. Хрещеним батьком став чоловік сестри Івана Яновського Ганни Яків Вільчинський.

У дитинстві Юрія спочатку виховували дідусь із бабусею по татовій лінії, а після смерті в 1907 р. Миколи Яновського хлопчика забрав до себе Мусій Здорик.

1909 р. – вступив до церковноприходської школи в селі Майєрове.

1910 р. – перейшов до земської школи в селі Нечаївка.

Під час навчання у школі тяжко застудився і тривалий час лікувався. Пошкоджену барабанну перетинку відновити не вдалося, тож хлопець мав проблеми зі слухом.

1911 р. – зарахований до Єлисаветградського реального училища, яке закінчив 1919 р. із золотою медаллю.

До Єлисаветграда перебрався з ініціативи тітки Ганни Вільчинської, яка помітила любов хлопця до науки. В розпорядженні Юрія була велика бібліотека Вільчинських. Чоловік Ганни Яків, який працював чиновником-бухгалтером, передплачував усі літературні додатки до журналу «Нива».

У Єлисаветградському реальному училищі, найавторитетнішому натові середньому навчальному закладі міста, свого часу здобували освіту П. Саксаганський, Є. Чикаленко, Г. Юра, Є. Маланюк.

Захворівши, переніс три операції в Єлисаветграді й Одесі, про що напівжартома згадує в автобіографії.

Як член добровільної санітарної дружини, брав участь у Єлисаветградському Народному повстанні 1918 р., що склало історичну основу повісті «Байгород».

1917 р. – після повернення батька з фронту I Світової війни Яновські продали землю та переїхали до Єлисаветграда, де, ймовірно, жили до 30-х років.

Завдяки старанням матиного двоюрідного брата Стефана Зорика сім'я придбала будинок неподалік старої фортеці, де діти проводили вільний час. Юрій любив майструвати й вирощувати рослини (квітник і невеликий сад у дворі будинку – його заслуга), виготовляв рамки, рибалив на Інгулі, працював біля бджіл, допомагав батькам обробляти земельну ділянку за містом.

1920-1922 рр. – навчався в механічному технікумі в Єлисаветграді й паралельно працював інструктором Єлисаветградського повітового статистичного бюро, інспектором карткової системи продовольчого комітету, інспектором Єлисаветградської повітової робітничо-селянської інспекції, завідувачем відділу адмінсектору при Єлисаветградському міськвиконкомі.

Брав участь у переписі населення 28 серпня 1920 р. Очевидно, цьому посприяв дядько Андрій Яновський, який очолював секцію Єлисаветградського повітового статистичного бюро.

1922 р. – у київській газеті «Пролетарська правда» з'явилася перша публікація – російськомовна поезія «Море» під псевдонімом Георгій Ней.

Поета-початківця помітив і взяв під свою опіку Михайль Семенко, відомий письменник і завідувач літчастини газети «Більшовик», де згодом публікуватиметься і працюватиме Ю. Яновський. У гурті футуристів, які часто збиралися або в редакції «Більшовика», або за обіднім столом у Семенків (на другому поверсі тієї ж будівлі), або в кав'ярні на Костьольній, куди метр водив за свій кошт, Ю. Яновський познайомився і потоваришував із М. Бажаном. На запрошення М. Семенка вони разом переїхали до Харкова розвивати ВУФКУ. Незабаром Ю. Яновський, слідом за М. Семенком, робитиме фільми на

Одеській кіностудії, друкуватиметься на сторінках київського журналу «Кіно», який очолить М. Бажан.

1922-1923 рр. – навчався на електромеханічному факультеті Київського політехнічного інституту, який залишив після двох курсів через проблеми зі здоров'ям і фінансову скруту.

Вступати в КПІ Юрія загітував молодший брат матері Михайло, який 1922 р. здобув там диплом інженера.

Понад рік видавав студентську стінгазету, де публікував вірші, фейлетони, статті.

Цікавився театральним життям, відвідував репетиції та допомагав ставити спектаклі театрові ім. Г. Михайличенка. Брав участь у створенні вистав «Фесько Андидер», «Насіння», «Вир», «97» тощо.

Під час навчання квартирував у холодному й вологому підвальному приміщенні. Щоб заробити на прожиття, продавав дрова, працював носильником на вокзалі.

Шкодував, що так і не став інженером: «Прервав учебу з-за «гарних матеріяльних обставин» – виснажив був себе до того, що повстала небезпека з боку «Кирилівки». За радою лікаря – залишив науку і за цим жалкую – я був би непоганим інженіром» (1925); «хотів бути морським інженіром. Будувати кораблі й пароплави. Та будую тепер пароплави лекші. Люблю море. Заздрю всім, хто інженір» (1927).

1924 р. – київська газета «Більшовик» надрукувала першу україномовну поезію «Дзвін», цього ж року – перше оповідання «А потім німці тікали». Ю. Яновський став позаштатним кореспондентом «Більшовика», де публікував нариси, статті й рецензії під псевдонімом Юр. Юрченко. Вступив до літературних організацій «Комункульт», «Жовтень».

У передмові до зібрання творів українською мовою «Коментарі до книжок...» Ю. Яновський писав: «Про вірш «Дзвін» автор просив зазначити, що ця річ є перша його видрукувана робота. В редакції газети «Більшовик» номер із цим віршем одержавши, пішов безпам'ятний автор до політехнічного інституту аж од Хрещатика пішки. До базару вже доходячи, помітив автор, що йде він роз'юшеною від

мокрого снігу та води серединою вулиці, в австрійських його черевиках повно снігу і хтось женеться за ним із сюрчком».

1925 р. – у харківському видавництві «Книгоспілка» побачила світ перша книга – збірка оповідань «Мамутові бивні». Вперше виступив як драматург, написавши п'єсу «Камергер» (1925) у співавторстві з С. Греєм, виконував роль у виставі. Цього ж року переїхав до Харкова.

У Харкові познайомився з В. Блакитним, Остапом Вишиною, П. Тичиною, М. Кулішем. Тут же зародилася дружба з О. Довженком, тоді художником-карикатуристом газети «ВУЦВК», із яким ділили помешкання. Опинившись згодом в Одесі, Ю. Яновський покликав О. Довженка з собою для сценарної роботи.

1925-1927 рр. – працював редактором ВУФКУ, головним редактором Одеської кінофабрики. Після звільнення з посади повернувся до Харкова.

У наказі голови Правління ВУФКУ О. Шуба від 20 серпня 1927 р. зазначалося, що Ю. Яновський звільняється «за абсолютне незнання кінематографії і за псування картин своїм монтажем, а також за складання юмористичних написів, чужих радянському духові...». Цій події передувала Всеукраїнська кінонарада в травні 1927 р., на якій письменник у присутності народного комісара освіти М. Скрипника назвав О. Шуба (за опубліковану в журналі «Кіно» статтю «За лікування, за оздоровлення кіно», де той критикував «безгосподарність» у освоєнні державних коштів, сценарний і постановочний «грабіж») «дилетантом і далеким від нашої кіносправи».

Наступного дня після ознайомлення з наказом Ю. Яновський написав листа до президента ВАПЛІТЕ М. Куліша, в якому зазначав, що «тон цього документа і його вирази настільки нахабні і безапеляційні, що при всій моїй витриманості я відчув такий сором за себе, за ту частину укр[айнської] рад[янської] громадськості, членом якої я є, що й висловити тижко...» і що мотивація звільнення «від початку до кінця склочна і брехлива», просив поради. Він також навів список найкращих картин, до виходу яких доклався: «Гамбург», «Тарас

Трясило», «Черевички», «Сорочинський ярмарок», «Портфель дипкур'єра», «Воскові королі», «Микола Джеря».

У 1925-1928 рр. був членом ВАПЛІТЕ, а після ліквідації організації – Пролітфронту.

У харківський період жив у будинку «Слово».

1927 р. – у журналі «Вапліте» опубліковано повість «Байгород», вийшла збірка новел «Кров землі» (друге видання – 1930 р.), окремою книгою – оповідання «Рейд» (у наступні роки з'явилося ще кілька видань).

1928 р. – вийшли перша і єдина книга поезій «Прекрасна Ут» та перший роман «Майстер корабля». Одружився з актрисою Тамарою Жевченко.

1930 р. – побачили світ роман «Чотири шаблі» (як і «Майстер корабля», який засудили за «біологізм», «негацію соціальності» й «націоналістичне сприймання», був розкритикований за «політичну програму ворожих пролетаріатові елементів») та публіцистична книга «Голлівуд на березі Чорного моря» про Одеську кіностудію.

1932 р. – вийшла п'єса «Завойовники».

1933 р. – журнал «Знамя» надрукував фрагменти роману «Вершники».

Улітку 1933-го Ю. Яновський подорожував по Чорному морю на навчальному вітрильнику «Товариш», тоді й написав у щоденнику відоме «послання»: «Сидів допізна на юті, дивився на зорі, астральна якась нудьга, хочеться сказати до всіх нащадків, що ще не виходили з небуття (а вмруть, як і я), що я теж жив і дивився на ці сузір'я, і думав я не тільки те, що написав у книжках...».

І. Сенченко згадував, що для Ю. Яновського «роки 1933-1937 були жахливі, він відсторонився від того, що діялося навколо, дотримувався однієї філософії – працювати, працювати, працювати. «Вершники» він написав у ті страшні роки і був битий за те...».

1934 р. – вступив до Спілки радянських письменників.

1935 р. – побачив світ роман «Вершники».

В Україні друкувати роман остерігалися з огляду на «хиби» двох попередніх. Так, редактор журналу «Червоний шлях»

Ю. Смолич зазначав: «Роман хороший, але чи нема в тому чогось дуже нехорошого?».

Тим часом Ю. Яновський був під пильним наглядом радянських спецслужб, адже заарештований поет Марко Вороний дав свідчення про його приналежність до керівництва «контрреволюційної націоналістичної організації».

І все ж «Вершники» вийшли: спочатку – в перекладі російською мовою в московському виданні «Роман-газета» (рекомендував редактор журналу «Знамя» В. Вишневський), пізніше – українською – в Держлітвидаві України. Мати письменника вважала, що В. Вишневський врятував її сина від розстрілу, організувавши публічне обговорення у Спілці письменників СРСР і друк «Вершників», сценічне життя п'єси «Дума про Британку» (яку в Україні не брали до репертуару) в московських і ленінградських театрах та, нарешті, викликавши Ю. Яновського до Москви в 1937-1938 рр. для роботи над театральними постановками.

1939 р. режисер І. Савченко зняв однойменний фільм за мотивами «Вершників». 1947 р. І. Білодід захистив кандидатську дисертацію «Мова і стиль роману «Вершники» Ю. Яновського».

1937 р. – у театрах із успіхом ішла п'єса «Дума про Британку».

1938 р. – створив п'єсу «Потомки».

1939 р. – переїхав до Києва, оселився в будинку «Роліт». Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

На прохання М. Бажана, в житті якого тоді відбулося кілька важливих подій, обміняв свою двокімнатну квартиру (куди заселився його товариш із другою дружиною) на дві кімнати в п'ятикімнатній оселі, де також проживали Бажанові батьки та колишня сім'я.

1940 р. – вийшла книга оповідань «Короткі історії».

1941 – 1946 рр. – працював відповідальним редактором журналу «Літературна Україна», згодом – редактором журналу «Українська література» (з 1946 р. – «Вітчизна»), військовим кореспондентом на Першому українському фронті.

1942 р. – в евакуації в Уфі вийшли збірки оповідань «Американський кум» та «Генерал Макодзьоба», в Саратові – «Новели».

1943 р. – подорожував звільненими центральними областями України разом із М. Хрущовим, М. Бажаном, О. Копиленком.

У 1949 р. Ю. Яновський напише М. Хрущову листа (але не відправить) зі скаргами на дії місцевої влади: зняття з видавничого плану його вибраного, позбавлення права лікуватися в ЦЛК, ущільнення житлоплощі тощо.

1944 р. – вийшла збірка новел «Земля батьків».

1945 – 1946 рр. – брав участь у Нюрнберзькому процесі як спеціальний кореспондент газети «Правда України», після чого видав «Листи з Нюрнберга».

1946 р. – опубліковано збірку оповідань «Дівчинка у вінку», «Драматичні твори».

1947 р. – журнал «Дніпро» надрукував роман «Жива вода», який зазнав гострої півгодинної критики на Пленумі Спілки письменників України за участі секретаря ЦК КП(б)У Л. Кагановича. Цього ж року вийшла постанова ЦК КП(б)У «Про журнал «Вітчизна», відтак Ю. Яновського звільнили з посади редактора за «націоналізм, міщансько-обивательські погляди, аполітичність, друк помилкових і порочних творів».

До критики друга долучився заступник голови Ради міністрів УРСР М. Бажан. У спогадах «Майстер залізної троянди» він писав Ю. Яновському вже за небокряй, що «любив, люблю і любитиму тебе», що рана, «якої завдав тобі, стала мою раною». Після Пленуму і звинувачень в ідейних хибах, націоналізмі тощо було знищено 20 тисяч примірників «Живої води», які щойно побачили світ у видавництві «Радянський письменник», Літфонд отримав розпорядження не давати письменнику позики. 1948 р. Ю. Яновський надрукував у «Літературній газеті» статтю «Мої помилки», де було каяття у «формалістичному задумі», «відірваності від життя», «шкідливих деталях» тощо. Він зробив близько 200 виправлень у романі, який вийшов під назвою «Мир» уже по смерті автора. В. Панченко зазначив, що нова редакція роману «нагадувала гладенько обтесаний телеграфний стовп».

1948 р. – видав цикл «Київських оповідань», за які 1949 р. присуджено Сталінську премію.

Із виданням нових творів знову допоміг В. Вишневський, помістивши «Київські оповідання» в журналі «Знамя».

1950 р. – з'являється кіносценарій «Зв'язковий підпілля».

1952 р. – створив комедію «Райський табір», кіносценарії фільмів «Гоголь», «Павло Корчагін», «Невидимий фронт».

1953 р. – побачила світ п'єса «Дочка прокурора».

1954 р. – вийшла збірка оповідань «Нова книга», відбулася прем'єра вистави «Дочка прокурора» на сцені Київського російського драматичного театру імені Лесі Українки.

25 лютого 1954 р. – Ю. Яновський помер. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

Ю. Яновський помер у лікарні, за однією з версій – від інфаркту, за іншою – від перитоніту, який помилково діагностували як серцевий напад.

25 ЦІКАВИХ ФАКТІВ ПРО ПИСЬМЕННИКА

1. Серед предків Ю. Яновського були Гоголі, тож популярний аспект дослідження біографії письменника – ймовірно родинні зв'язки з **Миколою Гоголем**.

2. До майбутньої дружини діда Ю. Яновського Миколи Яновського Меланії Ткаченко сватався **Марко Кропивницький**, але безуспішно, бо не справив враження «хазяїна».

3. Ю. Яновський умів **вишивати** (навчився в дитинстві, часто лежачи в лікарнях), а також шив сестрам туфлі з матерії.

4. Дружина Ю. Яновського **Тамара Жевченко** була дочкою акторки **Ольги Горської** та архієпископа УАПЦ **Георгія Жевченка**, а також пасербицею письменника **Аркадія Любченка**. Працювала акторкою, зокрема і в театрі «**Березіль**». Часто грала шибеників-хлопчаків, виконувала трюки на велосипеді.

5. Улюбленим кольором письменника був **зелений**.

6. **Фокстер'єр Тяпа** з'явився в Яновських після одного з приїздів Ольги Горської, яка купувала цуценя для себе. Ю. Яновський дресирував його, навчив танцювати вальс на задніх лапках. Домашнього улюбленця не стало незабаром по закінченні війни. Наступного собаку також назвали Тяпою, він пережив своїх господарів.

7. Сім'я Яновських відзначалася гостинністю. У них часто бували архітектор Василь Кричевський, поет Павло Тичина з дружиною Лідією, художник Олексій Шовкуненко, архітектор Володимир Заболотний та інші відомі митці. На таких зустрічах Ю. Яновський і **Павло Тичина** полюбили розігрувати жартівливі сценки з «крадіжкою» столових приборів або одягу тощо.

8. Ю. Яновський мав пристрасть до цікавих історій. Свого часу він був захоплений розповідями й постаттю **Юрія Тютюнника**. Тож різкі (можливо, спричинені ревнощами) висловлювання **Івана Ле** про колишнього отамана зіпсували дружбу між письменниками.

9. Майже всі твори Ю. Яновського були написані його улюбленою **паркерівською ручкою**.

10. У 30-х Ю. Яновський заново відкрив для загалу вірші **Володимира Свідзінського**, які обожнював і часто цитував друзям. Остання прижиттєва збірка В. Свідзінського «**Поезії**»

(Київ, 1940) могла б не побачити світ, якби не всебічна підтримка Ю. Яновського, який ініціював її появу, зголосився бути редактором і написав передмову.

11. Після смерті чоловіка Тамара Жевченко звернулася до **Остапа Вишні** з проханням перекласти з російської на українську мову кілька оповідань покійного, але без зазначення прізвища перекладача, так, ніби це Ю. Яновський написав їх українською.

12. **Олесь Гончар** припускав, що свій перший вірш під назвою «Море» письменник створив, ще ні разу не бувши біля моря, як данину книжній морській романтиці. Однак відомо, що до того часу Ю. Яновський їздив в Одесу на лікування.

13. Ю. Яновський **бліднув**, коли ображався.

14. Письменник любив ранкові прогулянки (називав їх «**екскурсіями в будні**»), під час яких спостерігав звичайне життя і фантазував, що могло б статися, якби... Натомість завідома «цікаві» події часто пропускав, приміром, Майкові Йогансену не вдавалося витягти його на полювання чи виставку собак.

15. Подружжя Яновських усе життя зверталося один до одного **на «ви»** через забобонність Тамари Жевченко, яка боялася змінами сполохати своє щастя.

16. 26 червня 1940 р. секретний співробітник «Павленко» у своєму донесенні радянським спецслужбам зазначав, що на той час **Олександр Довженко** цілком зберіг дружбу лише з Ю. Яновським.

17. У дитинстві Ю. Яновський любив читати **пригодницькі романи**, зокрема твори Джеймса Фенімора Купера і Томаса Майна Ріда.

18. На столі одеського помешкання редактора кіностудії стояла мідна **фігурка Будди** (цей образ є в романі «Майстер корабля»), яку він подарував дружині Григорія Гричера Марії. Тоді Ю. Яновський писав листи Марії Бега майже щодня.

19. У вступному слові до французького видання «Вершників» **Луї Арагон** зазначив, що вже перші 8 сторінок цього роману задовольнили б **Стендаля**, відомого своєю вимогливістю.

20. Жанрова розмаїтість доробку письменника не випадкова. Ю. Яновський планував **чергування жанрів** на кілька років наперед, вважаючи, що входження в кожен новий жанр збагачує його як прозаїка.

21. Ю. Яновський любив **солодоці**. Жартував, що «в дитинстві хворів kleptomaniєю – крав у матері цілі банки варення», а згодом «ця хвороба зробилась хронічною».

22. В **автобіографії 1925 р.** Ю. Яновський писав, що думає прожити ще **10 років**.

23. У кабінеті Ю. Яновського ще з часів «Майстра корабля» стояла точна **модель вітрильника**. По ній письменник вивчав кораблебудування та систему керування судном.

24. Спочатку Ю. Яновський знайшов вічний спочинок на околиці **Байкового кладовища**. Коли ж могилу письменника захотів відвідати **Микита Хрущов**, за ніч її перемістили на центральну алею.

25. Романи «Майстер корабля» та «Вершники» ввійшли до **топ-100** знакових українських романів і повістей усіх часів (від 1857 р. до 2019 р.) «Від Куліша до сьогодні».

Література

1. Артюх А. Скандальний роман із футуризмом. *Український тиждень*. 2019. 11 жовт. URL: <https://tyzhden.ua/skandalnyj-roman-iz-futurizmom/> (дата звернення: 06.02.24).

2. Гринишина М. Синтетичний театр. Київ: Фенікс, 2019. 416 с.

3. Гунько О. «Мамо, мені лікують серце, а воно зовсім не болить». *Gazeta.ua*. URL: https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_mamo-meni-likuyut-serce-a-vono-zovsim-ne-bolit/452099?mobile=true (дата звернення: 06.02.24).

4. Митрофаненко Ю. Аксіологічний контекст історичної прози Юрія Яновського: традиції трактування та інновації осмислення. *Літопис Волині*. 2023. Чис. 28. С. 141-146.

5. Острик М. Юрій Яновський. *Літературне місто*. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=5651> (дата звернення: 06.02.24).

6. Панченко В. «Я теж жив...». *День*. 2002. № 155. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/ya-tezh-zhyv> (дата звернення: 06.02.24).

7. Панченко В. Утрачений голос. *Український тиждень*. 2011. 19 верес. URL: <https://tyzhden.ua/utrachenyj-holos/> (дата звернення: 06.02.24).

8. Поліщук В. Будинок з вікнами на стару фортецю. *День*. 2017. № 145-146. URL: <https://day.kyiv.ua/article/poshta-dnya/budynok-z-viknamy-na-staru-fortetsyu> (дата звернення: 06.02.24).

9. Поліщук В., Ушакова С. До безуму любив степ. Кропивницький: ФО-П Ротар О. С. «PRCKRUA», 2020. 152 с.

10. Росляк Р. Юрій Яновський: «Мое страждання у ВУФКУ вже скінчилося». *Кіно-Театр*. 2011. № 3. С. 38-41.
11. Цимбал Я. URL: «Далекі кораблі, які везуть на тропіки». *Український тиждень*. 2019. 15 верес. URL: <https://tyzhden.ua/daleki-korabli-ia-ki-vezut-na-tropiky/> (дата звернення: 06.02.24).
12. Юрій Яновський. *ВУФКУ*. URL: <https://vufku.org/names/iurij-ianovskyj/> (дата звернення: 06.02.24).
13. Янковська О. В. Яновський Юрій Іванович. *Інститут історії України*. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Yanovskyj_Y (дата звернення: 06.02.24).
14. Яновський Ю. Твори: в 5-ти т. Київ: Дніпро, 1982 – 1983.
15. Яновський Юрій. *Будинок Слово*. URL: <http://proslovo.com/person/44-073-yanovskiy-yuriy> (дата звернення: 06.02.24).
16. Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. 352 с.
17. Хосяїнова Л. Літературними стежками Чечори і Бикової. *Літературно-меморіальний музей І. К. Карпенка-Карого*. URL: https://www.karpenkokarymuseum.kr.ua/kch10-02_u.html (дата звернення: 19.03.24).
18. Шпак Ю. Добрий геній українського кіно. *Урядовий кур'єр*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/dobrij-genij-ukrayinskogo-kino/> (дата звернення: 19.03.24).

ЗІ СПОГАДІВ ПРО ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

***

Тамара Яновська: *«Юрій Іванович дуже любив подорожувати по Україні і при найменшій можливості одразу ж збирався в дорогу. Він надавав цим поїздкам особливого значення і, хоч Україну об'їздив уздовж і впоперек, завжди твердив, що він її ще не досить добре знає. На карті визначались маршрути; місця, не відзначені кольоровим олівцем, не давали йому спокою. Всі історичні місця, пов'язані з далекою давниною, з історією громадянської і Великої Вітчизняної воєн, з життям та діяльністю Гоголя, Шевченка, Коцюбинського, Тобілевича, відвідував по кілька разів»*

(До біографії Ю. І. Яновського. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 73).

***

Ігор Муратов: *«Юрій Яновський був напрочуд подібний до всього, що писав: і витонченими рисами обличчя, і передчасною сивиною, і неповторною манерою жартувати, гніватися, сміятись, слухати. Подібність ота полягала, на мою думку, передусім у суворості, стриманості, навіть холодності, поєднаних з трохи наївною ніжністю»*

(Юрій Яновський, якого я знав. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 194).

***

Микола Бажан: *«Заплющую очі і пригадую тодішнього тебе: високого, цибатого, незграбного, з довгою, витягнутою шиєю, з обкутаними зеленими обмотками худими ногами, встромленими в зашкарублі й тяжкі австрійські солдатські буци. Ти всміхався. Стримано і журуливо всміхався по-хлопчакому припухлими губами, та й весь був просто хлопчаком, у якого тільки очі виказували, що смутки і тривоги, злидні й переживання не обминули юнака ані в елісаветградських степах, де проминуло отрочество, ані по убогих притулках київського студентського існування [...]».*

(Майстер залізної троянди. Твори в 4-х т. Т. 3. *Спогади* / упоряд. Н. В. Бажан-Лауер. Київ: Дніпро, 1985. С. 11, 12-13).

***

Іта Пензо: *«Був він дуже скромний, одягнутий був бідно, завжди у темно-синьому швейцотівому костюмі й чорних черевиках, завжди дуже акуратний, завжди чистий носовичок і гладко причесане волосся. Був він завжди стриманий у вияві почуттів, говорив завжди тихо, не підвищуючи голосу. Руки в нього були м'які й сильні... Був він ніжний зі мною, клав голову на коліна мені й говорив, що ревнує мене до Сашка й Колі Охлопкова...»*

(Островський Г. Все, що залишилось... Або авторський спогад про ліричний роман. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 212).

***

Іван Сенченко: *«Був високий, вродливий, страшенно працьовитий, однолюб, з вишуканим смаком, тонким розумом»*

(Яновський Юрій. *Будинок Слово*. URL: <http://proslovo.com/person/44-073-yanovskiy-yuriy> (дата звернення: 06.02.24)).

***

Тетяна Стах: *«Яновський любив життя. Тому навіть нещадну критику сприймав зовні спокійно і робив для себе відповідні висновки. Вмів мовчати без образи для співрозмовника. Він ніколи, за будь-яких, навіть найважчих, обставин не говорив слів розради, та його мовчання діяло благодійніше від найліпших слів.*

У мене завжди було таке враження, що він знав собі ціну, навіть пишався своєю майстерністю, силою свого обдаровання, але був неймовірно вимогливий до себе. Десять, двадцять разів міг переробляти, а то й заново написати абзац, що чимось йому «не догодив», сторінку, а іноді й цілий розділ. Таким само вимогливим він був і до інших»

(Зберегти у серці. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 145).

***

Варвара Губенко-Маслюченко: *«Насправді, коректний з усіма, Юрій Іванович не виносив панібратства в гіршому розумінні*

цього слова і тому вівся стримано, а часом іронічно. Як на мою думку, то була захисна маска людини легкоранимої. У нашій родині він був ласкавий, милий, весело привітний» («Люблю Юрочку і походку його!»). *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 162-163).

***

Наталя Забіла: «Яка ж то була напрочуд приваблива людина!.. Стриманий і м'який, надзвичайно простий і привітливий у стосунках з людьми, з товаришами, скромний і вдумливий, і такий гарний, що ми, «дівчата», вважали найвродливішим серед усіх письменників саме його – Юрія Яновського!..» (На Холодній горі. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 166).

***

Оксана Іваненко: «Ніколи в ньому не було помітно ні ревнощів у роботі, ні честолюбства, ні заздрощів до будь-кого.

Мені здавалося, Юрій Іванович ніколи не думав, яке він місце посідає, – він був вищим за все це. Головне – українська література, рідне слово і їхнє місце в усій світовій культурі. От до цього він ставився ревниво!»

(Наш майстер корабля. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 179).

***

Володимир Куліш: «Високий, з сивіючим волоссям, трохи згорблений, в окулярах, з молодим вродливим обличчям, елегантно одягнений Юрій Яновський терпів на улькус і весь час перебував на дієті. Юрочка, як називали його приятелі, мав пристрасть до фотографії. При всякій нагоді фотографував своїх друзів і знайомих апаратами різних моделей, навіть малесеньким, що поміщався на долоні. Єдине подружжя в «Слові», Яновські зверталися до себе на «ви», що сторонніх осіб вражало, але ніхто не завдавав питань»

(Яновський Юрій. *Будинок Слово*. URL: <http://proslovo.com/person/44-073-yanovskiy-yuriy> (дата звернення: 06.02.24)).

***

Олесь Гончар: *«Інтелігентний, вихований, з тонким смаком, з гарними манерами... Людина чулої, вразливої душі, людина красива, делікатна! Та почувалось, що при всій делікатності й зовнішній мовби поступливості є в цій людині той метал, що наскрізно дзвенить у «Вершниках»: метал гідності й гордості народної, внутрішній запас некрикливої мужності, благородства»* (Блакитні вежі Яновського. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 69).

***

Олександр Довженко: *«Скільки й пам'ятаю я, весь час він мучився, страждав фізично і душевно. Все життя його було скорботне. Навіть писати перед смертю почав по-руськи, очевидно, з огиди до обвинувачень в націоналізмі, з огиди до дурнів безперечних, злих гайдуків і кар'єристів. Чоловік талановитий, чесний, тонкий, ображений до краю життям»* ([Запис від 26 / II 1954]. *Сторінки Щоденника (1941-1956)*. Київ: Видавництво гуманітарної літератури, 2004. С. 346).

***

Максим Рильський: *«Він був чарівно простим у стосунках з людьми і млів заразливо сміятись, почувши вдалий жарт друга»* (Про Юрія Яновського. *Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського* / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 64).

***

Юрій Смолич: *«Одверто сказати, я вважав прозу Яновського того періоду надміру вишуканою, пишномовною. Але сказав про це я Юрію Івановичу тільки раз – та й на тому зарікся, бо мало не прийшов нашій дружбі кінець... Залагодилася наша сварка на тому, що більше ми ніколи не обмінювалися думками про нашу творчість [...]»* (Яновський. *Мої сучасники*. Київ: Радянський письменник, 1978. С. 358).

ПИСЬМЕННИКИ Й НАУКОВЦІ – ПРО ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

***

Михайло Насенко: *«Юрія Яновського не легко порівнювати з кимось із творців української літератури ХХ століття. Він, як мало хто, закросний був на високе місце в царині художнього слова і, як мало хто, зупинився на найближчих підступах до нього [...] Прозаїків з такою художньою енергією, як була вона в Яновського, світова література ХХ століття знає не більше двох десятків»* (Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / упоряд. В. Яременко і Є. Федоренко. Київ: Рось, 1994. С. 395).

***

Микита Шумило: *«В «Майстрі корабля» і в «Вершниках» він ніби вирвався на волю розбушованих морських і степових просторів, вітри усіх напрямків нанесли йому і патетики, і риторики, і жаргонізмів, слів ніжних і ліричної екзальтації – все органічно злилося в єдиному словесному переplatі. Автор – всевладний маг, гіпнотизер. Все йому дозволено, з усього він робить своє, тільки йому притаманне. В мові його – велич, супровід астральної музики, бешкетування слів і «біснування кольорів». У цьому несамотому оркестрі весело ведуть свої партії іронія, гумор, сарказм»* (2. Троянда і зорі вічності. Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського / упоряд. Т. Й. Стах. Київ: Дніпро, 1980. С. 216).

***

Григорій Костюк: *«Юрій Яновський як письменник виростав цілком із літературної атмосфери західноєвропейського світу. На його творах немає навіть сліду російської літератури»* (Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / упоряд. В. Яременко і Є. Федоренко. Київ: Рось, 1994. С. 440).

***

Юрій Лавріненко: *«Як Бажан своєю поемою «Сліпці» (1930-1931), так Яновський своїм романом «Чотири шаблі» (1930) з усією силою свого таланту кинувся в передню лаву українського відродження саме тоді, як Москва розпочала масову терористичну атаку на Україну. Але, на відміну від Бажана, Яновський, потрапивши через свій роман просто в обійми смерти, не скапітулював у 30-их роках, а далі розвинув свій наступ – своє новочасно-козацьке кредо і свій романтично-необароковий стиль. Це – його «Вершники» (1935) – вони вийшли одночасно українською і російською мовами нечуваним тоді тиражем у 200 000 прим. – безпосередньо після розстрілу 28 українських радянських письменників»*

(Розстріляне відродження: Антологія 1917-1933: Поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післям. Ю. Лавріненка; післям. Є. Сверстюка. 7-ме вид. Київ: Смолоскип, 2015. С. 566).

***

Абрам Кацнельсон: *«Він писав прозу, як вірші. Якби розбити графічно на короткі рядки чимало творів Юрія Яновського, то вийшли б гарні верлібри»*

(Коваль безсмертного слова. Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського. С. 233).

***

Ярина Цимбал: *«[...] «Майстер корабля» – видатне явище не лише літературного сьогодні. Він дотепер залишається зразком романтичного роману в українській літературі, не єдиним, але найкращим. У ньому є пафос, але немає фальші, є романтика моря, але немає піратів. Є кіно, але немає дублів, є любовна інтрига, але немає драми. Є правда, але немає дійсності. Чи таке буває?»*

(Роман як освідчення в любові // Яновський Ю. Майстер корабля / упоряд., передм., прим. Ярини Цимбал. Харків: Віват, 2024. С. 6).

***

Борис Якубський: *«Юрій Яновський має своє індивідуальне письменницьке обличчя; його не сплутаєш ні з ким, не візьмеш ні за кого іншого з наших сучасних письменників. Ця ознака в наш час, коли перед нашими письменниками стоїть головне завдання*

– підвищити мистецьку майстерність, ставить Юрія Яновського на одне з перших місць поміж наших молодих письменників. Він майстерно будує свої романтичні промови, насичує їх міцними, свіжими, гострими, соковитими образами так щедро, багато, що, правду кажучи, іноді здається, ніби з них усе капле оте розкішне золото метафор, порівнянь, епітетів, урочистих періодів, оригінальних антитез. Юрія Яновського в галузі того стилю, що до нього належить вся його досьгоднішня літературна робота, треба визнати за майстра. Цей стиль є стиль романтичний [...]»

(Юрій Яновський та його «Майстер корабля». Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 266-267).

***

Валер'ян Підмогильний: «Я прочитав цей роман одним нападом і з одним почуттям радості й захоплення. Пафос викладу поруч урочистої стриманості, новий для нашої літератури і несподівано поєднаний матеріал – море й кіно, тонке плетиво любовної інтриги, проста й міцна фраза, сміливі злами розповідних планів – все це робить із «Майстра корабля» видатне й поступове явище нашого літературного сьогодні»

(Новий роман Ю. Яновського. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 271).

***

Володимир Панченко: «Молодому Яновському зовсім не чужим був потяг до лукавих містифікацій і вигадок. Зрештою, в літературних колах, близьких Яновському (а це автура журналів «УЖ», «Літературний ярмарок», зокрема М. Йогансен з його «Подорожжю ученого доктора Леонардо...») культивувався дух ризикованого художнього експерименту. Дух цей цілком відповідав природі таланту автора «Майстра корабля»...»

(«Книга легка і життєжадібна...». Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 299).

***

Андрій Ніковський: *«В цього письменника рішучо все говорить за щирого письменника, тільки що сюжетна кокетерія лякає трохи й викликає тривогу, що те, що він тепер так іронічно трактує, щоб не впало на нього руйницьким тягарем. Даремно поки що Ю. Яновський удає, що сюжет для нього легка забавка, для нього сюжет страшна й непереможна штука, він кидається між М. Хвильовим та О. Генрі і тікає доволі щасливо від тих обох. Він собі такий літературний панич, що все знає і нічим його не здивуєш, ні ти, ні саме життя [...]»*

(Ю. Яновський. Загальні враження [про збірку «Кров землі»]. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 279).

***

Євген Маланюк: *«Юрій Яновський [...] відкрив і завоював нам море, море в значенні не географічному, а психологічному, як окремий духовий комплекс, який був або ослаблений у нас, або й цілком спаралізований»*

(Юрій Яновський. Єлисавет. 1992. 19 серпня. № 2. С. 11).

***

Віра Агєєва: *«У «Майстрі корабля» Яновського парадоксально поєднано авангардистське прагнення зруйнувати традиційну романну форму, деструкцію зображальних прийомів і засобів – з ліризацією оповіді, романтичною суб'єктивністю й навіть сповідальністю. «Зробленість» тексту по-формалістськи демонструється читачеві»*

(Романний експеримент Юрія Яновського. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 302).

***

Магдалина Ласло-Куцок: *«Яновський зумів поєднати внутрішню традицію з завоюваннями світової літератури»*

(«Вікно до великого світу» Юрія Яновського. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. С. 330).

***

Раїса Мовчан: *«Як письменник Юрій Яновський модерністським романом «Майстер корабля» сповна віддав данину поширеній моді на кіно, викликаній активним тодішнім «кінонавіюванням» (Й. Маневич). Це була не імітація чи пародіювання, скажімо, форми кінофільму, а модерністська інтерпретація багатогранного процесу його створення, що для української прози було зовсім новим. Хоча твір виник на основі особистого досвіду, радісного і гірко-го, роздумів про кіно, літературу, мистецтво загалом, українську людину й себе самого, тому його з'ява була насправді органічною та психологічно необхідною для митця»*
(Візуальні форми та їх роль у модерністському романі («Чотири шаблі» Юрія Яновського). *Слово і Час*. 2018. № 11. С. 89-90).

***

Юрій Шерех: *«[...] Юрій Яновський [...] опоетизував як серце нової України портову Одесу, нібито інтернаціональну й нібито жидівську»*
(Стилі сучасної української літератури на еміграції // Шерех Ю. Не для дітей: літературно-куритичні статті і есеї. Нью-Йорк: Пролог, 1964. С. 187. *Diasporiana.org.ua*. URL : <https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/7116-shereh-yu-ne-dlya-ditey-literaturno-kritichni-statti-y-eseyi/> (дата звернення: 10.01.24)).

***

Юрій Ковалів: *Роман «Майстер корабля» Юрія Яновського [...] – вершинний не тільки в його творчості, а й в експериментальній прозі «розстріляного відродження», як синтез її орнаментального й гострофабульного напрямків, переповнений потужною вітальною енергією, яка розбиває поширене уявлення з чужого голосу про «плачі» в українській літературі. Здається, такого оптимістичного твору не знайти і в світовому письменстві»*
([Публікація про роман «Майстер корабля» Юрія Яновського від 27.08.2021 р.]. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02KHkZBqceUxrBTo8pSYaa1qrmKLRJmp3Au8Fj3BhWLVrSPmJ96iZbezroWUbnLPMBl&id=100011146874443 (дата звернення: 10.01.24)).

ВИДАННЯ ТВОРІВ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

Зібрання творів

1. Яновський Ю. Твори: в 5 т. Київ: Дніпро, 1982 – 1983.
2. Яновський Ю. Твори: в 5 т. Київ: Держлітвидав України, 1958.

Вибране

1. Яновський Ю. Вибрані твори / упоряд. текстів та передм. Я. Ю. Голобородька. Харків: Ранок: Веста, 2003. 365 с.
2. Яновський Ю. Оповідання. Романи. П'єси / редкол.: І. О. Дзеверін (голова) та ін.; упоряд., прим. і вступ. ст. М. М. Острика. Київ: Наукова думка. 1984. 576 с.
3. Яновський Ю. Вибрані твори / вступ. ст. С. Плачинди. Київ: Дніпро, 1970. 451 с.
4. Яновський Ю. Вибране. Київ: Держполітвидав, 1949. 384 с.

«Майстер корабля»

1. Яновський Ю. Майстер корабля / упоряд., передм., прим. Я. Цимбал. Харків: Віват, 2024. 304 с.
2. Яновський Ю. Майстер корабля. Байгород. Київ: Віхола, 2023. 312 с.
3. Яновський Ю. Майстер корабля. Київ: Rabulum, 2023. 232 с.
4. Яновський Ю. Майстер корабля. Харків: Фоліо, 2023. 192 с.
5. Яновський Ю. Майстер корабля. Київ: Кондор, 2020. 260 с.
6. Яновський Ю. Майстер корабля. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 180 с.
7. Яновський Ю. Майстер корабля. Київ: Знання, 2020. 175 с.
8. Яновський Ю. Майстер корабля. Вершники. Донецьк: БАО, 2008. 350 с.
9. Яновський Ю. Майстер корабля: роман / передм. Г. Зленка і М. Левченка. Одеса: Маяк, 1972. 156 с.
10. Яновський Ю. Майстер корабля: роман. Нью-Йорк: Наукове т-во ім. Т. Шевченка в Америці, 1954. 239 с.
11. Яновський Ю. Майстер корабля. 3-тє вид. Харків: Рух, 1931. 284 с.
12. Яновський Ю. Майстер корабля. Харків: Книгоспілка, 1930. 224 с.
13. Яновський Ю. Майстер корабля. Харків: Книгоспілка, 1928. 224 с.

СУЧАСНІ ПРАЦІ ПРО ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

Дисертації

1. Гижа Л. Неоромантична проза Джозефа Конрада і Юрія Яновського: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009.
2. Гнатюк М. Текстологічні проблеми творчості Юрія Яновського: теоретичний аспект: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01, 10.01.06; Інститут літератури Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 2006.
3. Домилівська Л. Ідіостиль Юрія Яновського в контексті лінгвоестетичних парадигм I половини ХХ ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол. Київ, 2011.
4. Шаргородська А. Художня своєрідність п'єс О. Довженка, М. Куліша та Ю. Яновського про деформацію ментальності українського селянства: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2004.
5. Шотова-Ніколенко Г. Онімний простір романів Ю. І. Яновського: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2006.

Книжкові видання

(монографії, розділи монографій, збірники матеріалів)

1. Гнатюк М. Юрій Яновський: текст і авантекст: монографія. Київ – Ніжин: Аспект-Поліграфія, 2006. 328 с.
2. Голобородько Я. Архітектор романних форм (Естетика і естетизм Юрія Яновського) / Південний ареал. Консорціум літературної Таврії: роман-монографія. Київ: ФАКТ, 2007. С. 244-276.
3. Домилівська Л. Мовний світ Ю. Яновського: монографія. Київ: Київський університет, 2011. 196 с.
4. Панченко В. Морський рейс Юрія Третього. Кіровоград: Мавік, 2002. 148 с.
5. Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. К.: Факт, 2002. 344 с.
6. Поліщук В., Ушакова С. До безуму любив степ. Кропивницький: ФО-П Ротар О. С. «PRCKRUA», 2020. 152 с.

7. Шотова-Ніколенко Г. Онімний простір романів Юрія Яновського: монографія. Одеса: Астропринт, 2007. 165 с.

Статті в наукових журналах

1. Бернадська Н. Новаторський характер роману Ю. Яновського «Майстер корабля». *Літературознавчі студії*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. Вип. 4. С. 14-19.
2. Бестюк І. «Куш» Вінсента ван Гога: функції екфразису в романі «Майстер корабля» Юрія Яновського. *Мандрівець*. 2013. № 6. С. 46-51.
3. Гижа Л. Ідея повернення на Батьківщину в неоромантичних творах Ю. Яновського та Д. Конрада. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Вип. 6. Ч. 1. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 167-176.
4. Гнатюк М. Реляція «автор – текст» у модерній новелістиці Юрія Яновського. *Слово і час*. 2004. № 2. С. 3-13.
5. Городнюк Н. Речовість та субстанційність алхімічної символіки у романі Ю. Яновського «Майстер корабля». *Проблеми сучасного літературознавства*. 2017. Вип. 24. С. 141-146.
6. Гуцуляк С. «Майстер корабля» Ю. Яновського та «Кохання останнього магната» Ф. С. Фіцджеральда: типологічне зіставлення. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. № 207. С. 68-74.
7. Журба С., Журба О. Автобіографічність роману «Майстер корабля» Ю. Яновського. *Літератури світу: поетика, ментальність, духовність*. Кривий Ріг, 2013. № 2. С. 112-121.
8. Заверталюк Н. Мотив повернення на Батьківщину в романі «Майстер корабля» Ю. Яновського. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*. 2012. Вип. 14. С. 30 – 40.
9. Кавун Л. Художня модель ідеального світоустрою в романі Юрія Яновського «Майстер корабля». *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ: БДПУ, 2009. Вип. 22. С. 367-374.
10. Коробкова Н. Мариністична символіка як складник алюзійності роману «Майстер корабля» Ю. Яновського. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Вип. XXIV, ч. 2. С. 175-184.
11. Мафтин Н. Типологія новелістичного мислення у прозі Юрія Яновського. *Слово і час*. 2010. № 10. С. 3-10.

12. Мовчан Р. Візуальні форми та їх роль у модерністському романі («Чотири шаблі» Юрія Яновського). *Слово і час*. 2018. № 11. С. 88-96.
13. Пуніна О. Кіноконструкція в романі Юрія Яновського «Майстер корабля». *Слово і час*. 2010. № 11. С. 41-50.
14. Ткаченко Т. І. Роль біблійного інтертексту в романі Ю. Яновського «Майстер корабля» *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII, ч. 1. С. 395-400.
15. Цєпа О. «Майстер корабля» Юрія Яновського: образ оповідача через текст і контекст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 152-157.

Матеріали в часописах для вчителів

1. Бабіна М. Юрій Яновський. Роман «Вершники» (новела «Подвійне коло»). *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 25. С. 9-13.
2. Богдан Н. Урок літератури за романом Ю. Яновського «Вершники». *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2010. № 22-24. С. 11-14.
3. В'юн А. До 100-річчя з дня народження Ю. Яновського: кросворд. *Дивослово*. 2002. № 8. С. 72.
4. Голобородько Я. Естетична поліфонія Юрія Яновського. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2004. № 4. С. 129-142.
5. Голобородько Я. Зодчий прози. Романний світогляд Юрія Яновського. *Українська мова та література*. 2005. № 33. С. 14-20.
6. Данюк А. Творча біографія Юрія Яновського: роман «Майстер корабля» – романтичний трактат про мистецтво. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 6. С. 32-36.
7. Жигун С. Мовна гра як стилетвірний чинник у творчості Юрія Яновського. *Дивослово*. 2010. № 10. С. 47-49.
8. Кавун Л. Історизм і міфологізм у романі Юрія Яновського «Чотири шаблі». *Українська мова та література*. 2003. № 38. С. 21-24.
9. Ковальчук О. Жінка у візіях чоловіка: аберациї зору: роман Юрія Яновського «Майстер корабля». *Дивослово*. 2004. № 8. С. 37-41.

10. Криворотенко О. Юрій Яновський – сміливий новатор в українській літературі. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 3. С. 27-32.
11. Мариненко Ю. Від «Живої води» до «Миру». *Українська мова і література в школі*. 2002. № 37. С. 13-17.
12. Мартинчук Я. Трагедія роду половців у романі «Вершники» Ю. Яновського. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. № 10. С. 23-26.
13. Несисюк О. Юрій Яновський як стиль: виструнчений, коректний. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 37. С. 17-19.
14. Осипчук Н. Проблема розпаду роду, родини як трагедія народу: урок в 11 класі за новелою Юрія Яновського «Подвійне коло». *Дивослово*. 2017. № 11. С. 8-11.
15. Прокопенко С. Умовність зображення в новелі Юрія Яновського «Подвійне коло»: урок української літератури, 10 клас. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2012. № 6. С. 50-52.
16. Приходько І. Модерна поетика раннього Юрія Яновського. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2013. № 34-36. С. 59-67.
17. Прокопенко С. Життєвий і творчий шлях Юрія Яновського: урок-конспект з української літератури, 11 клас. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2012. № 4. С. 43-46.
18. Руденко Т. «Слово, що не прохолоне» присвячується творчості Юрія Яновського. 11 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2016. № 7. С. 23-28.
19. Рудницька О. Соцреалістичний канон і новаторський естетичний пошук у романі Юрія Яновського «Вершники». *Дивослово*. 2011. № 5. С. 55-59.
20. Скрипник Л. Трагедія роду і народу (за романом «Вершники» Ю. Яновського). *Українська мова і література в школі*. 2006. № 1. С. 39-43.
21. Ульянова Г. Ю. Яновський «Шаланда в морі». Особливості стилю письменника: 11 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 13. С. 15-17.
22. Цалик С. Іронічний вершник Юрій Яновський. *Українська мова та література*. 2005. № 21-23. С. 37-41.

Відеоматеріали на Youtube

1. «Майстер корабля» – дебютний роман Юрія Яновського [Лекція В. Агеєвої]. 2018. 1 квіт. *Мистецький арсенал*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=HUyaoOhYNGY> (дата звернення: 10.01.24).
2. Україна завойовує моря: «Майстер корабля» Юрія Яновського [Розмова В. Агеєвої та Р. Семківа]. *Шалені авторки*. 2023. 2 серп. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=aIKFApAx4S8> (дата звернення: 10.01.24).
3. Юрій Яновський – «Майстер корабля». Книжковий клуб книгарні СЕНС. V. 8. *Сенс*. 2023. 7 верес. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=gDSmj5-bFaE&t=2274s> (дата звернення: 10.01.24).
4. Юрій Яновський. Українська література в іменах [Лекція Євгенія Стасіневича]. *WiseCow*. 2018. 11 черв. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=kEwRAupCB8o> (дата звернення: 10.01.24).
5. Юрій Яновський: нереалізований талант [Лекція Степана Процюка]. *Степан Процюк*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=8jTCttrSkU> (дата звернення: 10.01.24).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАЛЬНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ

I рівень (базовий)

25 тестових завдань на знання основних життєвих віх і творчої біографії Ю. Яновського, а також літературного контексту.

1. Яка з цитат стосується Юрія Яновського?

- а) «колосальне, всеобіймаюче око України»;
- б) «трохи чи не самотній чоловік на всю новочасну соборну Україну»;
- в) «лицар культури нації»;
- г) «імператор залізних строгів».

2. Хто навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі в один час із Ю. Яновським?

- а) Євген Маланюк;
- б) Микола Садовський;
- в) Євген Чикаленко;
- г) Максим Рильський.

3. Вставте пропущене слово: Ю. Яновський мав незакінчену _____ освіту:

- а) медичну;
- б) філологічну;
- в) технічну;
- г) театральну.

4. Реконструйте текст: «_____ вийшла перша книга Ю. Яновського під назвою _____. Це була збірка _____, які, на думку _____, засвідчували, що їх автор «мислить _____».

- а) 1923 р.; «Синя книжечка»; малюнків, Миколи Хвильового; серцем.
- б) 1924 р.; «Кров землі»; поезій; Максима Рильського; як тонкий лірик.
- в) 1925 р.; «Мамутові бивні»; новел; Михайля Семенка; кінематографічно.
- г) 1926 р.; «Жива вода»; статей; Івана Ле; випереджаючи свою епоху.

5. До найближчого кола Ю. Яновського входили:

- а) М. Бажан і О. Довженко;
- б) П. Тичина і М. Стельмах;
- в) В. Підмогильний і М. Рильський;
- г) В. Вишневський і О. Корнійчук.

6. Укажіть на рядок із помилкою:

- а) Ю. Яновський був звільнений із Одеської кінофабрики;
- б) Ю. Яновський був одружений із пасербицею Максима Рильського;
- в) Ю. Яновський проживав у будинку «Роліт»;
- г) Ю. Яновський був членом ВАПЛІТЕ.

7. Коли М. Бажан написав нарис «Майстер залізної троянди», присвячений Ю. Яновському?

- а) у пору їхньої харківської молодості;
- б) через багато років після смерті Ю. Яновського;
- в) через день після Пленуму СРПУ 1947 р.;
- г) після виходу роману «Майстер корабля».

8. За якими з цих творів знято фільми:

- а) «Дума про Британку», «Вершники»;
- б) «Завойовники», «Майстер корабля»;
- в) «Чотири шаблі», «Дочка прокурора»;
- г) «Мир», «Майстер корабля».

9. Який твір вийшов того ж року, що й «Майстер корабля»?

- а) «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського;
- б) «Сліпці» М. Бажана;
- в) «Я (Романтика)» Миколи Хвильового;
- г) «Місто» В. Підмогильного.

10. Хто створив обкладинку до першого видання «Майстра корабля»?

- а) В. Кричевський;
- б) Ф. Кричевський;
- в) О. Довженко;
- г) Ю. Яновський.

11. Знайдіть рядок із зайвим словом:

- а) Тайах, Італія, Монкі, видра;
- б) То-Ма-Кі, Мальме, Місто, Михайль;
- в) Богдан, Баджін, Табір, ностальгія;
- г) Поля, принцеса, Гаймат, військовополонений.

12. Оберіть рядок, у якому названо лише персонажів роману «Майстер корабля»:

- а) Директор, Тайах, Сев, Професор, Генрі;
- б) Тайах, Стелла, Поля, Іта, Баджін;
- в) Гричер, Генрі, Майк, То-Ма-Кі, Богдан;
- г) Муха, Майкл, Директор, Баджін, Сев.

13. У якому рядку не порушено хронологію подій?

- а) знайомство Тайах із Богданом, подорож Тайах Італією, розкриття таємниці Будди, приїзд Генрі додому;
- б) отримання листа від Майка, написання редактором конституції, спільна вечеря Сева, То-Ма-Кі й Тайах, будівництво корабля для фільму;
- в) розповідь Полі про її минуле, призначення редактора кіностудії, отримання листівки з Генуї, роман Богдана з Ганкою;
- г) поранення Богдана й То-Ма-Кі, зустріч у кімнаті високого режисера, театральна вистава про Йосифа Прекрасного, одруження редактора.

14. Чий це слова: «Цікаво було б побачити, як вони глянуть у вічі одне одному на останніх сторінках. Тільки обов'язково хай глянуть. Можуть і поцілуватись. Це так бадьорить читача»?

- а) Богдана;
- б) Генрі;
- в) Тайах;
- г) Професора.

15. Яка фраза повторюється в романі?

- а) «Кана моя чорніє без вогню»;
- б) «Море зовсім не синє»;
- в) «Сиве волосся до чогось зобов'язує»;
- г) «Зрозумійте психологію старості, юначе».

16. Завершіть опис Метра: «Футурист, що йому все бракувало якоїсь дрібниці, щоб бути...»

- а) успішним;
- б) першим;
- в) велетнем;
- г) класиком.

17. Що було у фігурці Будди?

- а) рис, папір, тріски;
- б) чорнило, папірус, кілок;
- в) нитка, рис, вуглик;
- г) кістка, перстень, монета.

18. Де постає То-Ма-Кі в завершальному епізоді роману:

- а) на палубі корабля;
- б) біля кани;
- в) у літаку;
- г) на балконі.

19. З чим у романі порівнюється час?

- а) зі зрадливою жінкою;
- б) з цирковою виставою;
- в) з фараоновою коровою;
- г) із хвилерізом.

20. Що описано в цій сцені: *«Я розбудив у собі машину. Виразно я чув, як якісь коліщатка цокотіли в мені, впливаючи на руки, ноги, голос. Коли б я був на той час колесом і на дорозі в мене лежала б людина, я не звернув би з дороги, знаючи, що я загаю кілька хвилин часу, коли почну об'їздити людину»?*

- а) творчий процес;
- б) боротьбу з морською стихією;
- в) суперництво за жінку;
- г) втечу з монастиря.

21. Де То-Ма-Кі познайомився з Тайах?

- а) на вулиці;
- б) в соборі;
- в) на кінофабриці;
- г) в готелі.

22. Яку подію Сев вважає «прекрасним початком для майбутнього фільму»?

- а) порятунок Богдана зі штормового моря;
- б) бійку Богдана з безвухим китайцем;
- в) спуск корабля на воду;
- г) прибуття «Ісмета» в порт Міста.

23. Як зображена Тайах на світлині, подарованій То-Ма-Кі?

- а) у капелюшку на скелі;

- б) у купальнику на камені;
- в) на даху з парасолькою;
- г) у парку з мавпочкою.

24. Яка роль Сева в епізоді з нападом на Богдана й То-Ма-Кі?

- а) врятував обох, доправивши до лікарні;
- б) зробив операцію пораненому Богданові;
- в) вдавав із себе нападника;
- г) Богдан вважав його нападником.

25. Кого нагадує вирізьблений Богданом майстер корабля?

- а) вивірку;
- б) Баджін;
- в) Полю;
- г) Тайах.

II рівень (із «зірочкою»)

10 завдань для поглиблення знань із навчальної теми (вимагають від учнів застосування аналітичних і творчих здібностей, сприяють розвиткові критичного мислення).

1. Спробуйте здогадатися, з якими подіями пов'язані ці три фрагменти з нотаток і листа Ю. Яновського, та датувати їх:

1) *«Мій рідний Єлисавет! (Слдибеш). Не треба було сюди їздити. Не був тут з 1925 року, а до того пробув безперервно з 1909 до 1922. Вчився в нар. школі, реалці. Яка страшна руїна! Не можу нічого пізнати. Наче труп лежить серед степу в газетовій труні (це – здалеку), а зсередини – просто серце розривається».*

2) *«Зранку – допит свідка Далеруса, багатого шведського промисловця і інженера (50 млн. крон). Смішна роль цього чоловічка між великими державами, які хотіли пустити пил в очі (замилити очі). І свідок захисту став свідком обвинувачення після допиту його сером Файфом (Герінг – Хлестаков, мисливець, Мюнхаузен – його співвітчизник)».*

3) *«Аж ось коли я відчув, що я в моді... Цілі дні кудись ходжу, знайомлюсь, вислухую компліменти, бачу захоплені обличчя».*

2. Уявіть, що ви – журналіст топового українського інтернет-видання, а Ю. Яновський – популярний сучасний письменник і герой вашого нового матеріалу. Придумайте клікбейтну назву для статті. Поміркуйте над значенням інфомедійної грамотності.

3. Оберіть центральний образ для створення ментальної карти за творчістю Ю. Яновського, поясніть свій вибір.
4. Запишіть якомога більше образів роману «Майстер корабля» за 1 хвилину. Проаналізуйте, звертаючись до контексту, які з них переважають: слухові, зорові, нюхові чи дотикові. Зробіть висновок.
5. Змодельуйте завершення історії любовного багатокутника в романі «Майстер корабля»: кого з чоловіків обрала Тайах? Посилайтеся на «підказки» автора у творі.
6. Доведіть (і проведіть паралелі) або спростуйте твердження Л. Старинкевич про те, що постать Тайах «дещо позичена з сучасного європейського буржуазного роману [...]».
7. Перемістіть персонажів Ю. Яновського у XXI ст. (зокрема, в умови російсько-української війни): чим вони займаються, які цінності сповідують, які мають плани на майбутнє?
8. Поміркуйте, які стереотипи розвінчав Ю. Яновський у своїй творчості та власним життям?
9. Прочитайте статтю В. Панченка про Ю. Яновського «Утрачений голос» (*Український тиждень*. 2011. 19 верес. URL: <https://tyzhden.ua/utrachenyj-holos/> (дата звернення: 06.02.24)). Проаналізуйте її / прокоментуйте назву / знайдіть помилку.
10. В особовому фонді Ю. Яновського зберігається лист від «Кри-Гри-Ва», в якому адресант, зокрема, цікавиться, чи виведено його образ у романі «Майстер корабля». Спробуйте встановити особу автора листа. Що ви про нього знаєте?

ТЕМАТИКА ДЛЯ РЕФЕРАТІВ, ПРЕЗЕНТАЦІЙ, ПРОСКТІВ

1. Між життям і смертю, між визнанням і цькуваннями (про долю й час Ю. Яновського).
2. Автопортрет Ю. Яновського (на матеріалі автобіографій, листів, нотаток, художніх творів).
3. Що в Ю. Яновському від М. Гоголя (про пошуки спільних генів і творчих впливів)?
4. Особливості формування світогляду Ю. Яновського.
5. «Конституція» Ю. Яновського: принципи й ідеали письменника.
6. Під знаком Метра: входження Ю. Яновського в український культурний простір.
7. Ю. Яновський у колі митців-сучасників: особисті й творчі взаємини.
8. Адресати й адресанти Ю. Яновського.
9. Літературні авторитети Ю. Яновського.
10. Книжкова колекція Ю. Яновського.
11. О. Довженко – друг, натхненник і персонаж Ю. Яновського.
12. Історія однієї дружби, переживаної радянською системою: Ю. Яновський і М. Бажан.
13. Питання Ю. Яновського на Пленумі СРПУ 1947 р.
14. Діяльність Ю. Яновського на Одеській кінофабриці.
15. «Він мислить кадрами» (М. Семенко): кінематографічність прози Ю. Яновського.
16. Проза Ю. Яновського в контексті українського модернізму 1920-х.
17. Творча лабораторія Ю. Яновського.
18. Перший період творчості Ю. Яновського, або Шлях до роману.
19. Поетичний доробок Ю. Яновського.
20. Ліризм прози Ю. Яновського.
21. Переплавлення фольклорної традиції у прозі Ю. Яновського.
22. Ю. Яновський – прозаїк із особливим сентиментом до пісні.
23. Художній світ малої прози Ю. Яновського.
24. Місце новели в жанровій ієрархії Ю. Яновського.
25. Жанри-вставки у прозі Ю. Яновського.
26. Жанрове розмаїття творчої спадщини Ю. Яновського.

27. Драматургія Ю. Яновського.
28. Сценічне життя п'єс Ю. Яновського.
29. Ю. Яновський-публіцист.
30. Упізнавані персонажі роману «Майстер корабля»: погляд на прототипи в діахронічному зрізі.
31. Новаторство роману Ю. Яновського «Майстер корабля».
32. Повернення «Майстра корабля»: причини поживлення інтересу до роману.
33. Прийом гри в романі «Майстер корабля».
34. Символічний рівень роману «Майстер корабля».
35. Осмислення теми творчості й образу творця в романі «Майстер корабля».
36. Інтертекстуальність роману «Майстер корабля».
37. Біблійний дискурс у романі «Майстер корабля».
38. Природа у творах Ю. Яновського.
39. Українська національна ідея у творчості Ю. Яновського.
40. Мариністична тематика у творчості Ю. Яновського.
41. Проза Ю. Яновського в контексті гендерної проблематики.
42. Війна в житті й творчості Ю. Яновського.
43. Історична основа прози Ю. Яновського.
44. Індивідуальний стиль Ю. Яновського.
45. Оцінки творчості Ю. Яновського в радянському літературознавстві.
46. Сучасні дослідники – про художню спадщину Ю. Яновського.
47. Вплив цензури й самоцензури на творчість Ю. Яновського.
48. Видання творів Ю. Яновського.
49. Вшанування пам'яті Ю. Яновського.
50. Читати не можна забути: що зі спадщини Ю. Яновського мають знати нинішнє й майбутні покоління?

Д О Д А Т К И

Юрій Яновський Присвята

Високо в небі соколи літали!
Далеко в море гості випливали,
І парус парус парус доганяв.

Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.

Веселий день любові кочової!
На палубі вино і брязкіт зброї,
І плескіт хвиль, неначе крик коня.

Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.

Любовна міць на палубі рухливій,
На кораблі, що йде, мов білий привид,
Й зорю на щоглу, як ліхтар, підняв!

Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.

(Яновський Ю. Майстер корабля / упоряд., передм., прим. Я. Цимбал.
Харків: Віват, 2024. 304 с.)

Микола Бажан Моєму другові Ю. Я.

Підноситься зневажливо рука,
І шерблене перо, неначе шпага, гнеться,
І пада, зломлений, в покресленій чернетці
Рядок, мов щогла неструнка.
Та напина вітрила плавні строф,

Скрипить холодним тросом літер
Вітер
Вишуканих катастроф.

Вітер реве одчайдушних надхнень,
Мінливих, мов огники Ельма, розрад.
І спинається твій патетичний фрегат,
Фрегат патетичних пісень,
Що чує крізь шторми, і ночі, і тьму,
Стенувшись од керми до носа,
Що судились йому,
Простяглися йому
Мужні мандрівки матроса.
Рівні та прості
Лягли на морях
Дороги матроські,
Як шрами од шпаг.
Тінь неспокійна й крилата
Корсарського злого фрегата
Морями облудними буде пливти,
Струмїтиме хмуρο повз чорні борти
Вітер одвертай солдата,
Вітер хоробрих людей,
Що кричить альбатросом між рей,
Тугий, як дуга арбалета,
Прямий, як удар стилета,
Шершавий, як іржа
Корсарського ножа.

Рубай же ланцюги,
Зривайся із причалу,
Бо не в чорнильницях фрегат шукає шквалу,
Бо ти, як муж і войовник,
В часи смертельного авралу
І компасу,
І серцю
Метнутись не даси убік.

(Майстер корабля: до 120-річчя від дня народження Юрія Яновського: біобібліографічний покажчик / уклад. О. Е. Нельга, Н. П. Пивовар. Кропивницький, 2022. 93 с.).

Юрій Яновський
Остапу Вишні – в день LX-річчя

Нехай цвіте вишневе древо
Узимку, навесні, під осінь, –
Нам Ваша усмішка вишнева
Багато радостей приносить!

Гай-гай, яке-то кучеряве
Було русяве Ваше листя!
Які дуплети кучеряві
Колись над «Піпером» велися!

Тепер зостався стіл письмовий,
Перо системи «Остап Вишня»,
Кохана виразка шлункова
Та спогад спогаду про крижня...

Живи, коханий ювіляре,
Примножуй славу – горду й пишну!
Ви – сміху й гумору до пари,
Ви – укрсаири Головвишня!

(Яновський Ю. Твори: в 5 т. Т. 5: Вірші. Публіцистика. Роздуми про літературу. Листи / упоряд. та прим. К. П. Волинського. Київ: Дніпро, 1983. 384 с.).

Наказ голови Правління ВУФКУ О. І. Шуба
про звільнення Ю. І. Яновського з Одеської кінофабрики
20 серпня 1927 р., м. Київ

Копія з копії

До Одеської кінофабрики

Повідомляємо, що з цього числа т. ЯНОВСЬКИЙ
звільняється з посади за абсолютне незнання кінематографії і за

порчу картин своїм монтажем, а також складання юмористичних написів, чужих радянському духу.

Голова Правління ВУФКУ (О. Шуб)

За секретаря (Саравайська)

Згідно: секретар МК письменників підпис [В. Юрезанський]

ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 1494. – Арк. 115.

Копія з копії

**Лист Ю. І. Яновського до президента ВАПЛІТЕ
М. Г. Куліша в справі звільнення з Одеської кінофабрики
28 серпня 1927 р., м. Одеса**

Копія з копії

28/VIII-27 р.

Одеса

Шановний товариш Куліш

Звертаюся до Вас як до президента ВАПЛІТЕ. Моє страждання у ВУФКУ вже скінчилося. Учора одержала фабрика від голови Правління ВУФКУ ШУБА наказа про моє звільнення. Тон цього документа і його вирази настільки нахабні і безапеляційні, що при всій моїй витриманості я відчув такий сором за себе, за ту частину укр[аїнської] рад[янської] громадськості, членом якої я є, що й висловити тяжко...

Ця мотивівка мого звільнення (до речі, угода зі мною кінчається 1/IX, і можна було б просто не продовжувати її, а не звільняти за тиждень до кінця угоди) – мотивівка від початку до кінця склочна і брехлива. Очевидности цього я не буду доказувати, але ось для Вас деякі пакти.

1. Працюю в ВУФКУ редактором 2 роки і 3,5 місяці, з них на фабриці художнім керівником вже 13 місяців. Так що можна казати, що я за цей час не багато взнав з кінематографії, але ж таки не «абсолютне незнання кінематографії».

2. За весь час моєї роботи на фабриці з фабрики вийшло 24 повнометражних картини. Усіх я доглядав з боку монтажу і написів. Особливо такі картини, як:

1. «Гамбург»,
2. «Тарас Трясило»,
3. «Черевички»,

4. «Сорочинський ярмарок»,
5. «Портфель дипкур'єра»,
6. «Воскові королі»,
7. «Микола Джеря»,

яких я багато доглядав і писав до всіх їх цілком нові написи – ці картини є найкращі, що в нас за цей рік вийшло. Яку картину я зіпсував своїм монтажом – по честі не знаю. Які юмористичні написи та ще й чужі радянському духу (що це за дух) – ніяк не приберу розуму. А дуже соромно одержати за роботу таке «дякую».

Відношення до мене тов. ШУБА є зведення особистих рахунків й помста дрібненького уязвленого міщанина, людини, не згідної до великої громадської і господарської (не кажучи вже про культурну) роботи.

Я Вам розповідав, як це все почалося. На Всеукр[аїнській] кінонаradі 1/V-27 р. в присутності тов. СКРИПНИКА я назвав тов. ШУБА (тоді технічного директора ВУФКУ) за його статтю в журналі «Кіно» дилетантом і далеким від нашої кіносправи. Я сказав, що його статтю треба було б назвати не «За оздоровлення і лікування кіно», а за Криловим – «Пустынник и Медведь». Від цього почалося.

Коли тов. ШУБ став головою ВУФКУ, він увесь час пропонував директорові фабрики «вигнати» Яновського і навіть, приїхавши на фабрику, в присутності Л. Гуревича і Ол. Довженка сказав режисеру Чардиніну, який жалівся на мене: «Не беспокойтесь, я его выгоню».

Через місяць після цього я був у Києві і попросив пояснення у тов. ШУБА по суті його заяви. Він відповів, що фабрика займається сплетнями і що він до мене «хорошо относится и не собирается так действовать».

Зовсім недавно я послав листа приватного і сценарій мій до Києва Ярошенкові. Через тиждень дістав відповідь від ВУФКУ, що сценарій одержано і прикладений тут обіжник.

Працювати далі у ВУФКУ неможливо не тільки мені, а й іншим...

Я чекаю Вашої поради. Вірте, що особисто я ні в чим не зацікавлений.

Ваш Юрій Яновський

Згідно: підпис [В. Юрезанський]
ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6.- Спр.1494. – Арк. 116 –
117. Копія з копії

(Росляк Р. Юрій Яновський: «Мое страждання у ВУФКУ вже скінчилося». *Кіно-Театр*. 2011. № 3. С. 38 – 41)

Лист Ю. Яновського до М. Хвильового

Уявіть собі, що я написав Вам такого листа:

«Дорогий товаришу Миколо. (Не вживаю «отчества», бо воно в українців чуже і недоцільне. Воно повелося з часів сина «тішайшого царя», з часів Петра I, коли він почав дружити з гетьманами). Пишу до Вас з Одеси. З вікна моєї хатини на курячих лапах – я бачу море. Воно таке, як було той рік і поза той рік, та я сам змінився набагато. Ви моря не любите. Вам до вподоби лимани, річка Дінець, прекрасні багатобарвні озера, крики валюшнів над ними, Вам до вподоби човник-душогубка і дика гладь озерної води. Море Вам нудне. Вас дратує така безглузда кількість солоної води («От тим тебе й до біса є, що тебе ніхто не п'є», – казали колись сердиті чумаки, шукаючи води волам). Я Вас хочу зрозуміти. Може, це тому, що любите Ви Тургенєва і Достоєвського? Може, граф Лев Толстой захопив Вас своїми суходольними монументами? Я ніколи не любив їх читати. «Хаджі-Мурат» у Толстого та «Записки из Мертвого дома» у Достоєвського – тільки це на мене справило враження. Любив я англійців та американців. Їхні твори правили мені за вікно до великого світу. Тоді я захопився морем, не бачивши ще його. Тепер, знаючи, що Ви не любите моря, я все ж таки звертаюся до Вас у цій самій справі.

Ви чули певно, що у мене вийшла книжка морських віршів «Прекрасна УТ». Вийшла рік тому. Сьогодні мені передали, що в «Літературній Газеті» Київського ВУСПП хтось ізгадав за цю книжку. Ізгадав як жалюгідний провінціал. «Англія – морська країна, значить, там можна писати про море, – сказав він, граціозно зіпершись на пужално, – а Україна – край не морський – значить ніззя». Як Вам подобається діалектика? Далі цей провінціал наївно згадує, що декотрі з віршів моїх нагадують Асеєва й Гумільова – розміром. Я поважаю Асеєва, але чому провінціал не

звернеться до більших майстрів: Едгара По, Тенісона, Бровнінга, Шеллі, Кіплінга? Незвичайні мистці, володарі романтичного слова, я читав їх із захопленням. Треба перш ніж братися до критики навіть слабої книжки (а свою я, без скромності вважаю за слабу) – треба почитати західну літературу. Чи не так я кажу, товаришу Миколо? А радити цього я провінціалові не буду: для цього є в Києві шеф – Б. Коваленко.

До речі – про науку. Наркомос РСФРР відкриває цього року, замість літературних курсів, цілий інститут. Читав я, що будуть місця для представників нацреспублік. Незрозуміло – для яких: для автономних, що входять до складу РСФРР, чи й для нас, білорусів, грузин? Але свій літературний ВИШ при НКО УСРР заснувати б треба хоч на рік. Користі було б багато. Принаймні, хоч трохи викоренили б оту нужденну провінціаліщину, що була (і є) нашим одвічним прокляттям. Аж захвилювався я знаками оклику. Боляче не те, що ми малокультурні в масі, – цього можна позбутися і цього ми позбудемось. Боляче, що багато у нас так званих «напівінтелігентів» – оцієї хижкої, пролазливої, безпринципної, гнучкохребетної, паразитної публіки, котра нехтує знанням й культурою, шкодить робітничому класу наплюйницьким ставленням до культури і проходить життя, ні про що ні разу серйозно не замислившись.

Звичайно, що тільки на такому безрадісному тлі можливе існування того, що ми називаємо українське кіно, в теперішньому його вигляді. Поспішаю оговоритися: в Росії не менший є відсоток «напівінтелігентів» – звідти ми і взяли таку породу, але ми не взяли в Росії традицій плекання справжніх робітників культури – через це там все-таки є кому працювати, і справи там не стоять. Нас завше зупиняють словами, що в російському кіно теж не все гаразд, що, мовляв, «чого ви хочете від нашого молодого, в молодій країні і т. д. і т. ін.». Це – ганебні слова! Ними ми виправдуємо своє ледарство і злочинну любов до «варягів». Ви не знаєте нашого кіно, товаришу Миколо. Я його трохи знаю, бо працював там з травня 1925 р. до серпня року 1927. Два роки, як я не працюю там. І Ви думаєте, що там щось змінилося, щось посунулося вперед? Ви не помилитесь, коли скажете, що, певно, все стоїть на місці. А значить, іде назад – додаю я.

Тут знову втручається море. Коли я сьогодні лежав на камені, я побачив актора Амвросія Бучму, що саме виходив з човна. Він їздив ловити бичків. «Го, Броек» – сказав я. «Здоров» – одповів він і пішов уздовж берега, як контужений. Я потім дізнався, що він здорово спікся на сонці і навряд чи швидко зможе зніматися. (Він працює вже років 5 на кінофабриці). Тут у листі незручно – я напишу з цього приводу спеціальну статтю – як можна допускати, щоб такий велетень, як Бучма, перший і найкращий актор республіки загинув повільною смертю в кіно? Стаття з приводу того, що він уже 5 років вирваний із своєї стихії, а не з того приводу, що він зварився на сонці, вудячи малих волохатих бичків.

Повернуся знову до нашого кіно. Безнадійні, убогі його обрії. Коли б кіно не була така річ, що сама дає гроші і що з поганенько поставленого прокату фільмів покриваються всі витрати на наші доморобні фільми, – українського кіно не існувало б. Характерні прикмети наших фільмів – вони однакові за останні шість років: абсолютна відсутність будь-якого стилю в фільмі – наче картини всі знімає хтось узятий випадково з великого натовпу – іноді кращий, іноді гірший; убогі потуги на сюжет; мотивації дій – такі, що за них незручно стає середньому глядачеві; «передержана» ідеологія (за влучним виразом М. Куліша); відірваність (більша чи менша) від тієї культури, яка дає своє ім'я кінематографічній фірмі. Цього, мабуть, і досить. Бо цього, мабуть, і забагато. Я не відважився на таку різкість осуду в друкові, бо багато в нас засобів є удати з себе ображену невинність і довести книжками з бухгалтерії, що... у критиків вузькі лоби. Але це – лист, його прочитаєте Ви та декілька друзів, котрим не завадить це зайве нагадування того, що вони й так до-обре знають. Ви скажете, що є Довженко і двоє-троє молодих. Я свідомо це замовчав. Не личить згадувати при цім Довженка, бо він давно виріс і переріс своїх (волею долі) товаришів у ремеслі. Довженко – козирна карта нашого кіно і нею кілька років уже затуляють вітер з усіх боків. Візьмемо з колоди її – і решта буде некозирна.

«Товаришу, – скажете Ви мені, т. Миколо, – ви переборщили! Щось вже та робиться на цьому важливому фронті. Ви неврастенік і плаксій». Так, – одповім я, – я дійсно

переборщив. Але хіба я не правий буду, коли з того, що я сказав, визирне добрий шматок гіркої, неприкрашеної правди? Хіба правда не варта того, щоб за неї похвилюватися? Адже правда ця мені болить. І це є важливий фронт, т. Миколо.

Так сказавши, я подам Вам і факти про те, що робиться і чим гаситься небезпека.

Є півсотні українських літераторів. «Ой, як мало» – скажу я в дужках. Ними й хочуть заткнути всі діри в усіх місцях. Хочуть заткнути ними діри й у кіно! Які ми ще мрійники! Німці в такому випадкові давно б заснували школу, вищу школу і, потерпівши три роки, на четвертий мали б уже справжніх робітників! Такої школи у нас немає. Кіно наше існує більше шести років, а школи немає. Бо не можна ж уважати за школу за таку той технікум, що є в Одесі. Він може підготувати техніків кіно, а режисерів, художників, організаторів, дослідників? Хіба Одеса таке місце, де процвітає укркультура? Технікум справдив надії. Вірніш, він справдив не ті надії, що на нього покладалися. Він дав кількох прекрасних операторів, дав молодих режисерів, що можуть працювати скрізь, бо не можуть виявити себе ні в одній культурі. Хіба нам цього треба? Думаю, що ні!

Щось уже цього року почато в Києві. Організація кіноакадемії, чи що. В Одесі закрито режисерський відділ в технікумі і залишено лише технічний. Що з цього вийде? Скільки ще чекати?

Ви мусите запитати – до чого всі ці мої скарги? Що я пропоную? Все ж іде як слід? Моя відповідь буде ліричною: все у нас робиться, все поліпшується, а шість років хто нам поверне? Останніх 3 роки ми маршируємо на місці? Ми плетемося в хвості в той час, коли у нас були всі дані вийти наперед?

Це – абстрактні і майже філософські питання. Але чому від них не можна одчепитися? Невже й ми – молоді духом і ділами – «ленивы и не любопытны»? Лист мій уже вийшов з рямців звичайного листа. Кінчаю. З морським привітом

Ваш Яновський».

Подивіться тепер, тов. Миколо, на початок і скажіть – уявили? Що ж Ви зробите, прочитавши його? Переглянете своє ставлення до моря? Погудите київського провінціала-критика? Порушите

питання про негайну потребу у нас літературного ВИШ'у? Візьметесь за кіно і почнете його підганяти? Нічого похожего. Ви візьмете свого «Блека» і свою Піперовську шістнадцятку, покладете до сумки сотню патронів і поїдете на прекрасний осінній лиман. Там Ви станете на вранішній переліт і, стріляючи довірливих і лукавих крижнів, метких валюшнів, дзьобастих кроншнепів і іншу дрібноту, – у перервах між пострілами подумаете про наше смертельне «вчора», про «сьогодні» і прекрасне «завтра», подумаете про буйний літ нашої молодії культури, – і зайвого живого крижня упустите з-під Вашого «Піпера» на вільну волю. Бо у Вас будуть затуманені очі.

Одеса, серпня 1929

(Патетичний фрегат: Роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація / упоряд. В. Панченко. Київ: Факт, 2002. 344 с.).

З листа до дружини

12 червня 1931 р. Харків

Сьогодні одержав Вашого листа від 7.VI. З нього видно, що Ви не одержали моїх листів. Я послав уже Вам два.

До сьогоднішнього дня працював, як каторжний. Нікуди не виходив. Нічого, крім газет, не читав. І сьогодні, нарешті, кінчив передруковувати останню дію. Настрій – стомлений. Здається, що написав жахливу чепуху. І так далі. Завтра дам читати Гуровичу. Ви почуваете, який це відповідальний крок? Про результата напишу.

У мене до 4-го жив Коля Бажан, а з 4-го досі ночує Василь Григорович. Звідси він цими днями їде до Тифліса. Там Ви з ним можете побачитись. Обов'язково сповістіть мене, коли ви виїдете з Горлівки. Навіть телеграфом. Від Валер'яна чекаю листа днів через три. У мене плани – поїхати до моря на кінець цього місяця. До Тифліса мене, звичайно, не пошлють, а самому – грошей треба.

Вишня хоче їхати до Горлівки. Чи зручно приїхати їй мені? Телеграфте, до якого числа Ви там.

Пишіть про Ваше здоров'я, поправляйтесь, займайтеся спортом і набирайтеся спокійної певності. Вона нам дуже потрібна. Щоб довше жити.

(Яновський Ю. Твори: в 5 т. Т. 5: Вірші. Публіцистика. Роздуми про літературу. Листи / упоряд. та прим. К. П. Волинського. Київ: Дніпро, 1983. 384 с.).

**Коментарі до книжок: «Прекрасна Ут», «Кров землі»,
«Майстер корабля» та «Чотири шаблі» (уривки)**

«Роман «Майстер корабля». Він народився, як і слід було чекати, далеко од моря. Його написано тоді, коли автор, будиши звичаєм одважний і холодного серця, одразу якомсь уздрів, що молодість його не вічна. Тоді, мужністю озброївшись, сів він сполоханий до столу і, конаючи од сумлінь, протягом одних семи місяців написав книгу – легку та життєжадібну. Ще раз справдилася мудрість, – скажемо ми, видавець: гіркість запліднює теж».

«Нас у романі приваблює море. Воно таке переконливе й зовуче, таке барвисте й мінливе, що ми, видавець, уже й вік подійшлий мавши, не можемо байдуже про нього читати. Тільки саме море могло надихнути отаку книгу. Ми вже не будемо говорити, що автор достотно знає процеси кінознімання. Він говорить про них, як майстер, котрий безпосередньо загруз у кінороботі. Головне ж, на нашу думку, в книзі не море і не кіно.

– Ге, читці, у книзі є жінка, про яку ви думаєте, є й корабель!

Коли хто тільки схоче побудувати парусника на дві щогли і не знає, як до цього взятися, якого дерева треба на це мати, яких церемоній до цього вжити, – хай прочитає нашу книгу».

(Яновський Ю. Твори: в 5 т. Т. 5: Вірші. Публіцистика. Роздуми про літературу. Листи / упоряд. та прим. К. П. Волинського. Київ: Дніпро, 1983. 384 с.).

Навчальне видання

Світлана Іванівна Гуцуляк

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО В НУШ

Навчально-методичний посібник

Технічна редакторка

Віщак Юліанна

Підписано до друку 08.07.2024. Формат 60x84/16.

Електронне видання.

Ум.-друк. арк. 4,0. Обл.-вид. арк. 4,3. Зам. Н-054.

Видавництво Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.

